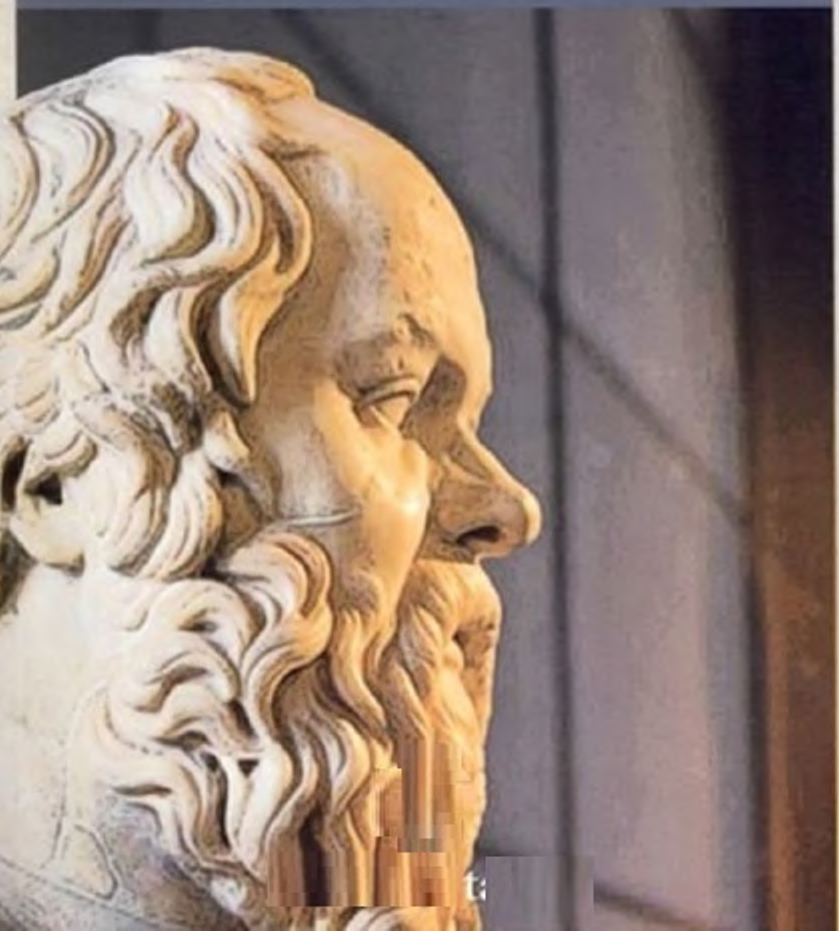
PLATON
MENON
ERDEM ÜSTÜNE

MENON

ERDEM ÜSTÜNE

Türkçesi
Adnan Cemgil

MENON ÜSTÜNE

Menon, Protagoras yahut Devlet gibi hikâye tarzında anlatılan, olayları ve vakanın geçtiği yeri belirten önsözlü bir diyalog değildir; konuşma, tiyatroda olduğu gibi, Menon'la Sokrates arasında hemen başlar. Menon: «Bana söyler misin, Sokrates, erdem öğretilebilir mi?» der. Bu soru bugün bize garip görünür, tereddüt etmeden, erdemin de her şey gibi az çok başarı ile öğretilebileceğini söyleriz. Ama, mesele V. yüzyılın sonundaki Yunanlılara böyle görünmüyordu. Her şeyden önce, söz konusu olan şeyin siyasi erdem olduğunu belirtelim. Atina'da demokrasi yerleştiğinden beri, devlet işlerinin başına geçmeyi tasarlayan gençler, önce büyük devlet adamlarının örneğine göre siyaset hayatına hazırlanırlardı. Fakat az sonra, demokrasi gelişip de söz büyük bir kuvvet olunca, belagat ve siyasi erdem üstatları olan sofistler ortaya çıktı. Sofistlerin, coşkun talebelerinin yanında, kötü dilli düşmanları da vardı. Geleneklere bağlı, yaşlı Atinalılar bunlara ahlak bozucu kişiler gözüyle bakarlardı. Yeni öğretim üzerinde büyük bir tartışma alevlendi. Themistokles ve Perikles gibi devlet adamları yeteneklerini oğullarına aktarmamışlardı. Perikles'in bile yapamadığı şeyi sofistler yapabilirler miydi? Menon'un; erdem öğretilebilir mi? sorusuna karşılık, Sokrates, bunun öğretilip öğretilemeyeceği şöyle dursun, erdemin ne olduğunu bile bilmediğini, bilene de rastlamadığını söyler: «Peki, Menon, sen ki Tesalya'da Gorgias'ı dinlemiş bulunuyorsun; o, erdemi nasıl tarif ediyordu, söyle bakayım?». «— Bir erkeğin erdemi devlet işlerini iyi yürütmesinde, kadınınki de evinin işlerini iyi çevirmesindedir; sonra her yaş ve her hayat şartına göre ayrı bir erdem vardır.» «— Ben senden tek bir erdem istiyorum, sen bana bir sürü erdemden söz ediyorsun. Benim öğrenmek istediğim erdemlerin sayısı değil, ama bunların hepsinin ortaklaşa karakteridir. «— Senin anladığın şekilde erdem, kumanda etmek kabiliyetidir». «— Hayır, dedi Sokrates, kumanda etmek kabiliyeti de özel

bir erdemdir; herkeste bulunmaz, meselâ kölede ve çocukta». Sokrates, Menon'a şekille rengi, şu veya bu vasıflarına göre değil, bütün şekil ve renklerde ortaklaşa bulunan şeyle tarif ederek bunu anlatmaya çalışır. Bunun üzerine Menon, üçüncü bir tarife kalkışır: «— Erdem, şairin dediği gibi, güçlü olmakta ve güzel şeyleri sevmektedir». «— Ama, diye Sokrates itiraz eder; erdemli insanları ötekilerden ayıran, ne güzel şeylere karşı duydukları sevgi, ne de iktidardır. Zira güzel şeyleri herkes sevdiği gibi, güzelle iyi de birbirine karışmaktadır. İktidara gelince, o da ancak âdil olduğu zaman böyledir. Oysaki adalet de erdemin bir parçası olduğundan, tarif kısmi ve eksik kalmaktadır». Araya sokulan torpil balığı karşılaştırması bu birinci bölümü sonrakinden ayırır. Şüphe ve şaşkınlık içinde kalan Menon, Sokrates'i, dokunduğu her şeyi bayıltan bir torpil balığına benzetir. «— Şayet, der Sokrates, torpil balığı başkalarını bayıltığı sırada kendi de bayılıyorsa ben de ona benziyorum, yoksa benzemiyorum demektir. Oysaki ben de senin kadar bunaldım Menon. Ama meseleyi yeniden ele alıp beraberce doğru bir tarif arayalım.» «Fakat, der Menon, ne olduğu bilinmeyen bir şeyi araştırmak mümkün değildir; çünkü neyi araştırdığımızı bile bilmiyoruz».

Burada diyaloğun ikinci perdesi başlamaktadır. Bu perdenin, meşhur belirsiz hatırlayış (réminiscence) teorisi dolayısıyle büyük önemi vardır. Menon, bilgiyi ve bilimi inkâr eden sofistlerin itirazlarını benimser. Bu itirazı ortadan kaldırmak için Sokrates Orpheus'çularla Pythagoras'çıların öğrettikleri, ruhun ölmezliği inancına dayanır. Daha önceki yaşayışlarında ruh, burada ve öteki dünyada her şeyi görmüştür. Tabiatta her şey olduğu gibi kaldığına, ruh da her şeyi öğrendiğine göre, bir şey hatırlarken, ki buna öğrenmek derler, araştırması şartıyle, öteki şeylerin hepsini de bulmasına hiçbir şey engel olmaz. Çünkü araştırmak ve öğrenmek kendi kendine hatırlamaktan başka bir şey değildir. Menon sorar: «— İleri sürdüğün bu düşünüşü ispat edebilir misin?» «— Deneyeceğim» diye cevap verir Sokrates. Sonra kendi adamları arasındaki genç kölelerden birini çağırmasını Menon'dan rica eder. Kölelenin önüne bir dörtgen çizer, birtakım sorular sorarak köleye güç bir geometri problemi olan dörtgenin ikileştirilmesini buldurur, Sokrates, genç kölenin bütün geometriyi ve öteki bilimleri bulabileceğine inanmasını söyler. Çün-

kü doğru sanıya sahiptir; bu sanılar da soruşturma yoluyle uyanıp bilimler haline gelir.

Bu ispatı yaptıktan sonra Sokrates, Menon'a erdem nedir sorusunu tekrar ele almayı teklif eder. Ama Menon, ilk sorusuna dönerek sadece erdemin öğrenilip öğrenilemeyeceğini araştırmayı tercih eder. Bu, üçüncü perdenin konusudur. Ne olduğunu bilmeden erdemin öğrenilip öğrenilemeyeceğini araştırmak Sokrates'e mantıksız görünmekle beraber, Sokrates Menon'un isteğine boyun eğer. Geometriciler gibi, varsayımlarla işe girişir: Şayet erdem bir bilimse, öğretilebilir, değilse öğretilemez. Her şeyden önce erdemin iyi bir şey olduğunu kabul edelim. Buna göre bilimden ayrı iyi bir şey varsa, erdemin de bir bilim olmaması mümkündür. Ama bilimin kucaklamadığı hiçbir iyi şey yoksa, erdemin bir cins bilim olduğunu kabul etmek zorundayız. Oysaki biz iyi isek erdem sayesinde iyiyiz ve faydalıyız. Çünkü iyi olan her şey faydalıdır. Ama zenginlik ,sağlık... v.b. faydalı şeyler, akla uygun şekilde kullanılıp kullanılmadıklarına görel bazan zararlıdırlar. Ruhun vasıflarından olan itidal, adalet gibi şeyler için de bu böyledir. Şayet erdem, ruhun meziyetlerindense, faydalı olması zaruri bulunuyorsa, bütün olarak veya kısmen akıl olmalıdır. Eğer böyleyse insanlar yaradılıştan iyi değildirler, demektir. Yoksa yaradılıştan iyi olan gençler ayırdedilip, kimse onları bozmasın da devlete faydalı olsunlar diye, Akropol'a kapatılırlar, buranın kapısını da mühürlerlerdi. Şimdi, bunları iyi yapan şey terbiye midir? Böyle olduğu takdirde, erdem öğretilmiş olacağından, bir bilim olacaktı. Bununla beraber bunun ne öğreteni vardır, ne de öğreneni.

«— İşte, tecrübeli bir siyaset adamı olan Anytos geldi, diyor Sokrates, bilgileriyle bizi aydınlatması için yardım isteyelim ondan.» Anytos'un da karışmasıyle diyaloğun dördüncü perdesi başlar. «— Söyle bize Anytos, misafirin Menon erdem dersi almak için kime baş vurmalıdır?» İşte Sokrates'in ona sorduğu budur. «— İnsan bir sanatı öğrenmek için bu sanatı yapanlara gitmeli değil midir? Bizde erdem öğretmenliği yapan birtakım adamlar var: Sofistler. Menon bunlara başvurmalıdır değil mi? «Bu teklif Anytos'ta nefret uyandırır; çünkü kendilerini tanımamakla beraber sofistlerden tiksinmektedir. «— Menon'un ilk karşısına çıkan namuslu Atinalıya baş vurmaktan başka yapacağı bir şey yoktur» diye cevap

verir. Sokrates: «— Kimlerden öğrenmişlerdir erdemi bu namuslu adamlar?» diye sorar. Menon: «— Kendilerinden öncekilerden» diye cevap verir. «— Mümkün mü bu?.. Bilmiyor musun ki Atina'nın en büyük adamları olan Themistokles'ler, Aristeideis'ler, Perikles'ler, Thukydides'ler erdemlerini çocuklarına aktaramamışlardır?» Buna karşı Anytos: «— Dikkat et, Sokrates, insanlar hakkında kötü şeyler söylemeye niyetli görünüyorsun, bu dedikodularının hesabını verirsin bir gün» der ve bu tehdidi savurduktan sonra tartışmadan çekilir.

Tartışma, kitabın sonuna kadar Sokrates'le Menon arasında devam eder. Sokrates: «— Tesalya'da erdemli adamlar var mıdır?» «— Şüphesiz.» «— Bunlar erdemin öğretilebileceğini kabul ederler mi?» «— Bazıları evet, bazıları hayır.» «— Peki, sofistler erdemi öğretebilirler mi dersin?» «— Bazen öğretebilirler, bazen öğretemezler diye düşünüyorum.» «—Demek sen de bu noktada, bir dediği bir dediğini tutmayan şair Theognis gibisin. Fakat, ermiş adamların çoğu erdemlerini başkalarına aktaramadıklarına, erdemi öğretmeye kalkışanlarda da erdem bulunmadığına göre, nasıl oluyor da namuslu adamlar yetişiyor? Görüyoruz ki bu, asla bilim yoluyle değildir. Sonra, bilim gerektiği gibi hareket etmek için öğrenilebilecek tek kılavuz değildir. Doğru sanı da vardır ki, bunda bilimin sebatlılığı olmamakla beraber, insan buna sahip olduğu müddetçe aynı neticeyi verir».

Biten tartışmayı Sokrates şöyle özetler: «—Erdemin bir yaradılış vergisi olmadığını kabul edince, bunun öğretilip öğretilemeyeceğini inceledik. Şayet bilimse öğretilebilecektir; ve eğer erdem öğretmenleri varsa, bilimdir ve öğretilebilir diye görünmüştü bize. Mademki erdem bilim değildir, şimdi doğru sanı üzerine kurulması kalıyor.

Büyük devlet adamlarını büyük yapan doğru sanıdır. Onlar, bilimine sahip olmadan, tanrıların ilhamıyle doğruyu söyleyen kâhinler ve gaipten haber verenler gibidirler. O halde erdem bize bir tanrı bağışı olarak gelmektedir. Ama bu konuda doğruyu biz, gerçekte, erdemin kendisinin ne olduğunu öğrenmeden, bilemeyiz.

Böylece erdemin mahiyeti meselesi olduğu gibi kalmaktadır. Ama daha önce, Protagoras'ta ortaya atılan ve halledilmeden kalan erdemin öğretilip öğretilemeyeceği meselesi Menon'da, geçici de olsa bir hal şekli bulmaktadır. Erdemin ma-

hiyeti aydınlanadursun, biz erdemli hareket etmek için doğru sanıya dayanabiliriz. Bu doğru sanı, büyük bir yeniliktir ve ne Protagoras'ta, ne Gorgias'ta buna ait bir belirti vardır. Sokrates'in öğrettiği şeylere de yabancıdır: Bu, Eflatun'un düşünüşündeki yeni bir yöneliştir. Bundan başka Eflatun Atinalı devlet adamlarının siyasi erdemleri üzerindeki hüküm verme tarzını da değiştirmiştir. Gorgias'ta onları, halka kılavuz olarak, iyileştirecek yerde yalnız kötüleştiren, bütün bilgilerden yoksun körler olarak görüyordu. Menon'da ise aksine, Temistokles'in, Perikles'in siyasi dehalarını kabul eder ve bunu kâhinlerin yeteneğine benzeyen ve bir çeşit tanrı ilhamı olan doğru sanıyla açıklar. Eflatun yalnız hatiplere karşı tavrını değiştirmiş değildir. Öyle görülüyor ki sofistlerde de o zamana kadar inkâr etmiş olduğu bir meziyet görmektedir. Bunları, öğretimlerini çok zararlı bulan Anytos'a karşı savunur. Protagoras, gençliğin ahlakını bozmuş olsaydı, nasıl olur da kırk yıl boyunca bu kadar büyük bir başarıyle öğretim yapar ve bu kadar büyük bir ün kazanırdı? Yunanlılar bu kadar uzun bir zaman içinde bunun farkına varmazlar mıydı? Protagoras da bu yolda yalnız değildir; daha birçokları var; kimi ondan daha önce gelmiş, kimi de bugün hâlâ yaşamaktadır der. Protagoras'tan söz ederken acaba Eflatun kendi düşüncelerini Atina halkı arasında yaymak için çalışması Protagoras'ın öğretimi kadar uzun zaman sürmüş olan Sokrates'i de düşünmüş müydü? Olabilir. Ne olursa olsun, sofistleri savunmasında hiçbir istihza yoktur.

Daha önemli olan bir başka yenilik de bizi Phèdre ile Devlet'te anlatılacak idea'lar teorisine götüren belirsiz hatırlayış (réminiscence) teorisidir. Eflatun bilginin mümkün oluşunu, belirsiz hatırlayış üzerine kurmaktadır. Spiritüalist filozoflara inanılırsa Eflatun temel düşüncelerini tecrübeden önce ve ona üstün olan belirsiz hatırlayışla açıklamaktadır. Bu da bize Menon'un önemini ve Eflatun'un fikirlerinin gelişmesindeki ve felsefe sisteminin şekillenmesindeki yerini göstermektedir.

Menon'un edebi bakımdan da önemi daha az değildir. Şüphesiz ki bunda ne Protagoras'taki güzellik, ne de Gorgias'taki keskin belagat vardır. Kuruluşça da daha sadedir. Ama tahlilimizden de anlaşılacağı gibi, Menon hissedilir derecede

aynı uzunlukta perdelere ayrılmış ve bu perdeler arasına da dikkati dinlendirmek için ara tabloları sokulmuş bir tiyatro piyesinin ilgisini vermektedir. Bu ara tablolarından biri bilhassa çok tanınmıştır; bu da Menon'un Sokrates'i torpil balığına benzettiği tablodur. Buradaki karşılaştırma sadece orijinalliğiyle eğlenceli olmakla kalmamakta, ayrıntıların, Sokrates metodunu çok güzel canlandırması bakımından da bilhassa ilgiyi çekmektedir. Menon'da, Protagoras ve Phaidros'taki gibi şahısların ve sahnelerin o kadar güzel ve canlı renklerle tanıtıldığı bir giriş yoksa da, Eflatun, Sokrates'in konuşmaları arasına, onu dinleyenlerin bizim ilgimizi çekecek bütün taraflarını göstermeye ve bize onların kişiliklerini ve karakterlerini tanıtmaya yarayacak şeyleri ustalıkla sıkıştırmasını bilmiştir. Konunun tartışılmasına gelince; bu da bazı soyut düşünüşlerin dışında, felsefe alanından, geometri alanına geçtiği zaman bile aydınlık, açık ve kavranması kolay bir şekilde yürütülmektedir. İlk bakışta bilgisiz bir genç köleye dörtgenin ikileştirilmesi asla ispat ettirilemez gibi görünmektedir. Sokrates bu işe o kadar ustalıkla girişmektedir ki köle meselenin hallini tek başına buluyor gibi görünmektedir. Metinde işaret edildiği gibi, Sokrates'in dinleyicilerinin önünde çizdiği şekilleri okuyucu da çizmek zahmetine katlandığı takdirde bu ustalıklı ispatı zevkle takip eder. Her zaman olduğu gibi bu ispat, doğurtma (maieutike) metodu üzerine değerli hatırlatışlarla kesilir; ispat bu metodun parlak bir örneğidir. Sadece dilsiz rolünde görülen köle bir yana bırakılırsa, tartışma üç kişi arasında geçer: Menon, Sokrates, Anytos. Diyalog'a adını veren Menon, peşinde bir sürü adamıyle seyahate çıkmış asil bir Tesalyalı olarak görünmektedir. Asil ve zengin bir delikanlıya yaraşır şekilde terbiye görmüştür ve bilhassa geometriye karşı ilgisi vardır. Memleketinde, uzun bir ömür sürdükten sonra Tesalya'da ölen Gorgias'ın derslerine gitmiş ve ondan hatiplik sanatı ve Empedokles'in felsefesini öğrenmiştir. Atina'ya gelince de bütün Yunan dünyasına ün salmış olan Sokrates'i görmekten geri kalmamıştır. Gençtir, güzeldir, sevilmektedir ve bütün bu üstünlüklerini kötüye kullanmaya meyli vardır. Bu ayrıntıları Sokrates'ten öğrenmekteyiz; çünkü Menon'un kendisi güzelliğine değer verir gibi görünmemektedir. Aksine Sokrates'e karşı büyük bir saygı göstermekte ve okulunda kendisini yetiştirmek isteğini açığa vurarak Sokrates'in hoşu-

na gitmeye çalışmaktadır. Kısacası bu diyalogda bize sempatik çizgilerle görünmektedir.

Ksenophon (Anabasis, II, VI, 21-29) de Menon'un bambaşka bir portresini çizmiştir. Ksenophon «Tesalyalı Menon, der, zengin olmak için beslediği şiddetli isteği hiç saklamaz, zenginliğini arttırmak için insanlara hükmetmek isterdi; daha çok kazanmak için de saygı ve itibar görmek isterdi; ceza görmeden haksızlık edebilmek için iktidar sahipleriyle dost olmak isterdi. Hedefine varmak için, ona göre en kısa yol, yalan yere yemin etmek, yalan söylemek ve düzenbazlıktı. Ona göre sadelik, doğruluk budalalıktan başka bir şey değildi. Hiç kimseyi sevmediği göze çarpıyordu ve dost geçindiği kimselere tuzak kuruyordu. Bir düşmanıyle hiçbir zaman alay etmezdi; ama kendisiyle konuşanlarla hep eğlenirdi. Yalan yere yemin ettiklerini, haksızlık yaptıklarını bildiği kimselerden çok kuvvetli silahları varmış gibi dehşetli korkardı; buna karşılık manevralarını, ürkek saydığı sofu ve doğru insanlar üzerinde denerdi...»

Bu kötü ve hayırsız adam, âşığı Aristippos tarafından Kolos'ta genç Keyhusrev'in kardeşi Artakserhas üzerine yürüttüğü orduya katılan askerin başına geçirildi. Kunaksa savaşında ve Serhas'ın ölümünden sonra öteki Yunan generalleriyle birlikte Tissaphernes'in çadırında esir düştü. Ama Ksenophon'un dediğine göre: «Ötekiler gibi hareket etmiş olmakla beraber, onların akıbetine uğramadı. Bununla beraber ötekilerin ölümünden sonra, kral onu da cezalandırmaktan geri durmadı; ama Klearkhos ve öteki generaller gibi, en çabuk ölüm şekli olan kafası kesilmek suretiyle değil, bir haydut gibi, bir sene yaralı olarak sürüklendikten sonra öldü.» Ama Ktesias (Persika, 60) aksine der ki: «Öteki generaller, Menon'un ihaneti üzerine Tissaphernes'in çadırında esir edilmiş ve Menon da bu hizmeti dolayısıyle serbest bırakılmıştır.» Ksenophon'un hükmü, kendisinin Klearkhos'un dostu olduğu, Klearkhos'u kıskanan ve onun gözünde şüpheli olan Menon'a düşman olduğu ileri sürülerek çürütülmek istenmiştir. Ama Ksenophon'unkinden daha kötüleyici olan Ktesias'ın hükmü bu adamın namussuzluğunu göstermektedir.

Peki, o halde neden dolayı Eflatun bu ahlaklılığı şüpheli adama, adını diyaloglarından birine vermek ve çok az tanıdığı Sokrates'le erdem üzerinde konuşturmak şerefini vermişti?

Athenaios (505, B), Eflatun'un Menon'u sırf, Ksenophon'un dediğinin aksini söylemiş olmak için övdüğünü söyler ve (506, B) ilave eder ki: «Eflatun Atina'nın büyük adamlarını kötülemekte ve Yunanlılara ihanet etmiş olan Menon'u övmektedir.» Eflatun'la Ksenophon, yalnız ilk defa burada birbirlerine zıt davranmış bulunuyorlar gibi görünüyor; bundan başka ikisi arasında az çok gizli bir kıskançlık bulunduğunu düşünmek de gerçeğe pek aykırı olmaz. Bununla beraber, Eflatun'un, Menon gibi bir kişiyi Ksenophon'a zıt gitmek zevki için seçtiğine inanmak güçtür. Eflatun bir temsilci değeri olan, doğumları, yahut da zengin yaşayışları veya büyük işler başarışlarıyle ün salmış insanları sahneye çıkarmaktan hoşlanırdı. Oysaki Menon, Büyük Kral'ın irsi misafiri ve Atina'da da Anytos'un misafiri olan büyük aileden bir adamdı. Bir ihtimale göre de bu Menon, Kimon, Eion'u kuşattığı zaman ona on iki talan, üç yüz atlı gönderen Menon'un soyundandı. Atinalılar bu hizmetine karşılık bu Menon'a mükâfat olarak Atinalı vatandaşların haklarını tanımışlardı. Thukydides bir de Pharsales'li Menon'dan bahseder. Ona göre Tesalyalı atlı kıtalarının başlarından biri olan bu adam, eski bir andlaşma gereğince Peloponez savaşlarının ilk yıllarında Atinalıların yardımına gelmişti (Milattan önce 431). Görülüyor ki Menon adı, Atinalıların alışık oldukları bir addı. İşte belki de Eflatun bunun için onu seçmişti. Şüphesiz ki başka Menon'lar da vardı, ama bunlar hakkındaki bilgiler tahminden öteye geçmemektedir. Belki de Kritias' la Alkibiades'le olan münasebetlerinden dolayı Sokrates'e taş atan düşmanları, kötüledikleri bu iki adla, Menon'un adını birleştirmek istemişlerdi ve Eflatun da Sokrates'in Menon'la olan konuşmalarının Kritias ve Alkibiades'le olduğu gibi, onun ahlakını bozmak şöyle dursun, kendisini felsefeye ve erdeme yöneltmekten başka bir netice vermeyeceğini ispat etmeyi görev bilmiş olmalıdır. Belki de Menon'u seçmesinin sebebi, Anytos'un misafiri olmasıdır. Böylece Sokrates'le onu suçlandıran adam arasında münasebet kurmak istemiştir.

Anthemion'un oğlu olan bu Anytos bir rivayete göre Alkibiades'in âşıklarından biriydi. Debbağlık zenaatı sayesinde zenginleşerek demokrat partinin sözü geçer üyelerinden olmuştu. Sokrates bunun taraftar olduğu rejimi, devlet hizmetlerinin kurayla dağıtılması yüzünden ehliyetsiz insanları başa geçirmesi dolayısıyle tenkid etmekten çekinmemişti. Bunun

için Anytos, Meletos'la birlikte Sokrates'in suçlandırılmasına katılmıştı. Xenefon'a göre Anytos, yüksek kabiliyetleri olan oğlunu debbağ yaptığı için kendisini tenkid eden Sokrates'e karşı düşmanlık besliyordu. Bu adamın sonu hakkında bir şey bilmiyoruz. Belki de Menon yazıldığı sırada ölmüştür. Diyalog'un IV'üncü perdesinde birdenbire ortaya çıkar; bu çıkışı beklenmedik olduğu kadar tesirlidir de. Kendisinden beklenebileceği şekilde dar kafalı, inatçı bir adam olarak görünür. Tanımadığı sofistlerden nefret etmekte ve Sokrates'le onları bir tutmaktadır. Çünkü ona göre, Sokrates sofistleri, erdemin gerçek öğreticileri saymaktadır. En küçük bir tenkide katlanamaz. Sokrates onun önünde Themistokles'le Perikles'in büyük istidat sahibi olduklarını kabul etmiştir; ama bunların istidatlarını oğullarına aktarmada güçsüz olduklarını da söylemiştir. Bu kadarı Anytos'un Sokrates'i, onları kötüledi diye suçlandırması için yetmektedir. Çünkü kendisini onlardan saydığı için bunu şahsına yapılmış bir hücum olarak kabul eder ve Sokrates'e, sözlerine dikkat etmesini söyleyerek bir tehdit savurduktan sonra çekilir gider. Bu tehdit Sokrates'te hiçbir heyecan uyandırmaz ama okuyucu onun hesabına heyecanlanır. Çünkü bilir ki bu gözü kararmış, dar kafalı bilgisiz adam öyle boşuna tehdit savurmayacaktır.

Sokrates'e gelince, öteki diyaloglarda neyse burada da odur. Doğrunun araştırılmasını, hayatına gaye edinmiştir; bu yolda yorulmak bilmez bir sebatla yürür ve yanlış düşünceleri şaşmaz bir mantıkla çürütür. Ama konuştuğu kimselerin yanlışlarını bulmaya çalışması, nazik ve gönül alıcı olmasına engel olmaz. Merhametsiz diyalektiğinin onların onurlarında açabileceği yaraları iyi etmeye çalışır. Hatta düşmanı Anytos'la bile hiç değişmeyen güleryüzlü bir tavırla konuşur ki, bu dar kafalı politikacının öfkesiyle Sokrates'in bu davranışı birbirine tamamıyle zıttır. Fakat Menon'da, Sokrates'in yüzünü buluyorsak da fikirlerinin hepsine rastlamıyoruz. Belirsiz hatırlayış ve bilime karşı ileri sürülen doğru sanılar tamamıyle Eflatun'a ait fikirlerdir. Bunda ve bundan sonraki diyaloglarda Sokrates, Eflatun'un fikirlerinin sözcüsü ve tercümanıdır.

Sokrates'le Menon'un karşılaşmasını ve bunun sonucundaki konuşmayı hangi tarihe yerleştirebiliriz? Menon 401'de On Binler'in seferine katıldığına —ki bundan dönmemişti— göre, öte yandan Anytos Thrasybulos'la 403'te Atina'ya döndü-

güne ve Sokrates'e karşı bu 403 yılında demokrasi kurulmadan tehditlerini savuramayacağına göre, çok yanılma korkusu olmadan, Menon'la Sokrates'in konuşması 402 tarihine yerleştirilebilir.

*Diyaloğun ne zaman yazıldığını kestirmek daha güçtür. İşaret ettiğimiz gibi tamamıyle Eflatun'a özgü düşünceler göz önünde tutulunca Menon'un Protagoras'la Gorgias'tan sonra, Phaidros ve Devlet'ten de önce geldiği şüphesiz görülmektedir**.

(*) Bu önsöz, (Emile Chambry, Platon Oeuvres Completes; Trad. Nouvelles Classiques Garnier, p. 353) ten alınmıştır.

Kişiler :

Menon, Sokrates, Menon'un bir kölesi, Anytos

Menon — Bana söyler misin Sokrates, erdem öğretilir mi, 70 a
ya da erdemli yaşamakla mı elde edilir. Yoksa öğrenmekle, yaşamakla değil de doğuştan veya başka bir yoldan mı geliyor?

Sokrates — Şimdiye kadar Thessalia'lılar, Hellas'ta, binicilikteki ustalıklarıyle, zenginlikleriyle ün salmışlar, beğenilmişlerdi, Menon; ama bugün bana öyle geliyor ki onlar, he- b
le senin dostun Aristippos'un (1) yurttaşları Larissa'lılar, bilgelikleriyle de anılmaktadırlar ve siz bunu Gorgias'a borçlusunuz. Çünkü o, Larissa'ya giderek içlerinde senin dostun Aristippos'la Thessalia'nın öteki ileri gelenleri bulunan Aleuade'lerin başlarını, bilgeliğine gönülden bağlamıştı. Gorgias sizi her soruya güvenle serbestçe cevap vermeye alıştırmıştır; öyle ki, onun da bütün bilginlerin de yaptığı gibi, size başvuran herhangi bir Hellas'lının her sorduğuna cevap vermekten kaçınmazsınız. Buradaysa bunun tam tersi oldu, azizim Me- c
non. Bilmem nasıl bir kurutucu tesir altında kaldı da bilgelik bizi bırakıp sizin illere göç etti. Eğer burada bana sorduğunu kime soracak olsa, sana güler ve şu cevabı verir: «Ya- 71 a
bancı, doğrusu, erdemin öğrenmekle mi, yoksa başka türlü mü elde edildiğini bilirim diye düşünmekle bana şeref vermiş oluyorsun. Ama gel gelelim onun öğrenilip öğrenilemeyeceğini bilmek şöyle dursun, ne olduğundan bile haberim yok». İş- b
te benim halim de tıpkı böyle, Menon; bu konuda ben de yurttaşlarım kadar zavallıyım; erdemin ne olduğuna dair hiçbir fikrim bulunmamasına kızıyorum. Ne olduğunu bilmeden, onu elde etmenin yolu nedir, nasıl bilebilirim? Menon'un kim

(1) *Aristippos:* Bu, Sokrates'in talebesi olan ve Afrika'daki bir felsefe okulunun kurucusu olan Aristippos değildir; Tesalyalı ünlü bir ailenin oğludur.

olduğunu bilmeden güzel mi, zengin mi, asil midir, yoksa bunların tam tersi midir, nasıl bilebilirim? Sence böyle bir şey olur mu?

c *Menon* — Elbette olmaz. Yalnız sana şunu sormak istiyorum, Sokrates; erdemin ne olduğunu gerçekten sen de bilmiyor musun? Yurtaşlarıma senin hesabına söyleyeceğim şey bu mu olacak?

Sokrates — Yalnız bu değil, Menon, fazla olarak şunu da söyle ki, şimdiye kadar bunu bilene rastladığımı da hatırlamıyorum.

Menon — Nasıl? Buraya geldiği zaman Gorgias'ı görmemiş miydin?

Sokrates — Gördüm tabii.

Menon — Peki, sence o da mı erdemin ne olduğunu bilmiyor?

Sokrates — Hafızama çok güvenim yok, Menon, bunun için sana o zaman ne düşünmüştüm, söyleyemeyeceğim. Bel-
d ki Gorgias erdemin ne olduğunu biliyordu. Belki sen de onun bu mesele üzerinde neler söylediğini biliyorsun. Böyleyse bana onun sözlerini hatırlat; istersen, sen kendi düşündüklerini söyle. Herhalde onunla bir fikirdesindir.

Menon — Doğru.

Sokrates — Gorgias'ı bırakalım. Hem burada da değil, ama sen Menon, tanrıları seversen, bana erdemin ne olduğunu söyle. Konuş, benden bu lütfu esirgeme. Eğer, Gorgias'ın da, senin de erdemin ne olduğunu bildiğinizi gösterebilirsen, şimdiye kadar bunu bilene rastlamadığımı söylemenin bir ha-
e ta olduğunu öğrenmekle mesut olacağım.

Menon — Sana cevap vermek güç değil, Sokrates. Senin öğrenmek istediğin, bir erkeğin erdemiyse bu, onun devlet işlerini iyi çevirebilmesi, bunu yaparken de dostlarına yararlı olması, düşmanlarına zarar vermesi, kendisini de her türlü zarardan koruyabilmesidir. Bir kadının erdeminden ne anlaşılacağını soruyorsan, buna da cevap vermek güç olmayacak. Bir kadının erdemi, evinin işlerini iyi çevirmesi, evin düzenini sağlaması, kocasına itaat etmesidir. Bundan başka, kız olsun, erkek olsun, çocuklara göre bir erdem olduğu gibi, köle
72 a olsun, özgür olsun, ihtiyarlara göre de bir erdem vardır. Birçok erdem çeşitleri daha var ki bunların ne olduğunu söylemek güç bir şey değil; her çeşit eylem için, her yaş için, bizim

herbirimiz için ayrı ayrı birer erdem vardır. Bence kötülükte de böyledir, Sokrates.

Sokrates — Gerçekten çok bahtlıymışım Menon; ben tek bir erdem ararken, sen karşıma bir arı sürüsü kadar erdemle çıkıyorsun. Şimdi bu benzetişin üstünde durarak diyelim ki, senden bir arının özünün ne olduğu soruluyor, sen de buna b çeşit çeşit arılar vardır diye cevap veriyorsun; sorarım sana: Birbirinden ayrı birçok arı çeşidi vardır derken, bunların birbirinden ayrı olmak bakımından mı ayrı olduklarını söylemek istiyorsun, yoksa bunları birbirinden ayıran başka bir şey mi var; mesela her cinsin güzelliği, boyu, yahut bunlar gibi herhangi bir tarafı mı? Cevap ver bakalım.

Menon — Vereyim, Sokrates, bana göre bunlar arı olmak bakımından birbirinden ayrı değildirler.

Sokrates — Peki, Menon, şimdi ben sana bütün arılarda c özdeş olup onları birbirine benzeten şey nedir diye sorsam, buna da verilecek hazır bir cevabın vardır herhalde.

Menon — Şüphesiz.

Sokrates — Güzel. Erdemler için de aynını söyleyebiliriz. Ne kadar çok, birbirinden ne kadar ayrı olurlarsa olsunlar, hepsinde bir olup bunların erdem olmalarını sağlayan genel bir öz vardır. Erdem nedir sorusuna verilecek cevabın doğru olabilmesi, erdemin ne olduğunun anlaşılması için bu öz, göz önünde tutulmalıdır. Ne demek istediğimi iyice anladın mı? d

Menon — Anladım sanıyorum; yalnız henüz meselenin aslının istediğim kadar açık olarak kavrayamadım.

Sokrates — Sen yalnız erdemi mi böyle, erkeğin erdemi, kadının erdemi filan diye ayırıyorsun Menon, yoksa bu ayrılığı sağlık için, boy için, kuvvet için de yapıyor musun? Sağlık, sana göre, erkekte başka türlü, kadında başka türlü müdür? Yoksa sağlık, ister erkekte olsun, ister başka herhangi yaratıkta olsun, hep bir öz taşımaz mı?

Menon — Bana öyle geliyor ki sağlık, erkekte de, kadın- e da da birdir.

Sokrates — Peki, boy ve kuvvet için de böyle midir, dersin? Bir kadın kuvvetliyse, onda bir erkeği kuvvetli kılan aynı öz, aynı kuvvet mi var demektir? Ben aynı kuvvet derken, erkekte olsun, kadında olsun özü bakımından hiçbir fark göstermeyen kuvvet demek istiyorum. Sen bir fark görüyor musun?

Menon — Hayır.

73 a *Sokrates* — Ya erdem, çocukta veya ihtiyarda, erkekte veya kadında bulunduğuna göre, özünde bir eksiklik göstermez mi?

Menon — Bana öyle geliyor ki, Sokrates, mesele öncekiyle bir değil.

Sokrates — Neden? Sen bir erkeğin erdemi devlet işlerini iyi çevirmek, kadınmki ise evini iyi çevirmek dememiş miydin?

Menon — Evet.

Sokrates — Ama bir devleti, bir evi, yahut herhangi bir şeyi iyi çevirmek, onu doğru ve ölçülü olarak çevirmek değil midir?

b *Menon* — Şüphesiz.

Sokrates — Peki, doğru ve ölçülü olarak çevirmek, bu işi doğruluğa ve ölçüye dayandırmak değil midir?

Menon — Elbette.

Sokrates — Buna göre kadında da, erkekte de, iyi olmaları için aynı şeyler, yani doğruluk ve ölçü bulunmalıdır.

Menon — Evet.

Sokrates — Gelelim çocuklarla ihtiyarlara. Bunlar ölçüsüz ve eğri olurlarsa, erdemli sayılabilirler mi?

Menon — Hayır, sayılamazlar.

Sokrates — Peki, ya ölçülü ve doğruysalar?

Menon — O zaman sayılırlar tabii.

c *Sokrates* — Mademki kendilerini erdemli kılan aynı şeylerdir ,o halde, iyi dediğimiz bütün insanlar hep bu yolda böyle olmuşlardır.

Menon — Doğrudur.

Sokrates — Bundan başka, kendilerinde aynı erdem olmasaydı hep bir türlü iyi olmazlardı.

Menon — Ona şüphe yok .

Sokrates — Mademki erdem, eninde sonunda herkeste birdir, şimdi sen, hem Gorgias'a, hem de kendine göre erdemin ne demek olduğunu hatırlamaya çalış bakalım.

d *Menon* — Sen her duruma uygun tek bir tanım istiyorsan, erdem, insanlara hükmedebilmek yeteneğinden başka bir şey değildir, derim.

Sokrates — Doğrusu, benim de aradığım böyle bir tanımdı. Yalnız, çocuğun erdeminin böyle olduğuna, köleninkinin

de efendisine hükmetmek olacağına ve hükmeden kimsenin gene köle kalacağına inanır mısın?

Menon — Hiç inanır mıyım, Sokrates?

Sokrates — Böyle bir şeye inanman zaten tuhaf olurdu. Şimdi şunu da düşün: «Hükmedebilmek» demiştin. Buna, «yalnız adaletle hükmetmek; adaletsizlikle değil» sözünü de eklemek gerekmez mi?

Menon — Gerçekten ben de öyle düşünüyorum, Sokrates; çünkü adalet erdemden başka bir şey değildir.

Sokrates — Erdem mi, yoksa bir erdem mi? e

Menon — Ne demek istiyorsun?

Sokrates — Bunu başka türlü söyleyeyim. İstersen daire örneğini alalım. Bunun için ben bir şekildir diyeceğim. Sadece şekil demeyeceğim. Çünkü daireden başka şekiller de vardır.

Menon — Böyle söylemen doğrudur. Ben de adaletten başka erdemler de bulunduğunu kabul ediyorum.

Sokrates — Öyleyse söyle bakalım, bunlar nelerdir? Sen 74 a
de bana başka hangi şekiller vardır, diye sorsaydın söylerdim.

Menon — Mesela cesurluk, sonra ölçülülük, bilgelik, iyi yüreklilik, daha sana böyle birçok erdem sayabilirim.

Sokrates — İşte gene deminki halimize düştük! Tek bir erdem ararken, karşımıza birçok erdemler çıktı. Yalnız bu sefer başka yoldan gittik. Oysaki erdemlerin temelinde bulunan o tek erdemin ne olduğunu bir türlü bulamıyoruz.

Menon — Doğrusunu istersen, Sokrates, senin aradığın, o b
bütün erdemleri kavrayan tek erdemin ne olduğunu, öteki örneklerde olduğu gibi açıkça kavrayamadım.

Sokrates — Buna hiç şaşmamalı. İlerleyebilmemiz için elimden geldiği kadar çalışacağım. Metodumun her şeye uygulandığını anlıyorsun herhalde. Diyelim ki biri sana demin olduğu gibi: «Menon, daire nedir?» diye sorsun. Buna sen «şekil» diye cevap veriyorsun. O da, tıpkı benim gibi, «Daire şekil midir, yoksa bir şekil midir?» diye soruyor. Şüphesiz «bir şekil» dersin.

Menon — Şüphesiz.

Sokrates — Çünkü başka şekiller de var, değil mi? c

Menon — Evet.

Sokrates — Sana bunların ne olduğunu sorarlarsa, adlarını söyler misin?

Menon — Tabii.

Sokrates — Şimdi sana gene bunun gibi renk nedir diye sorduklarını düşün. Sen buna «beyazdır» diye cevap versen ve bunu soran, «Beyaz, renk anlamına mı gelir, yoksa bir renk midir?» dese, başka renkler de olduğu için sen bunun bir renk olduğunu söylersin herhalde.

d *Menon* — Evet.

Sokrates — Bunun üzerine senden, başka renkler göstermeni dilese, adlarını sayarsın değil mi?

Menon — Evet.

Sokrates — Şimdi onun, sözüne devam ederek tıpkı benim gibi şöyle dediğini tasarla: «Biz hep bir çoklukla karşılaşıyoruz; oysaki benim öğrenmek istediğim bu değil. Mademki sen bunların hepsine tek bir ad veriyorsun ve sence bazen
e birbirine karşıt olan şeyler bile şekildir, o halde hem daireyi, hem de doğru çizgiyi içine alan bu şekil dediğin şey nedir? Çünkü sen, dairenin «şekil»liği, doğru çizginin «şekil»liğinden başka değildir diyorsun, öyle değil mi?

Menon — Evet.

Sokrates — Peki, böyle söylediğine göre, daire hem doğru çizgi, hem daire; doğru çizgi de hem daire, hem doğru çizgidir anlamı çıkmaz mı?

Menon — Asla, Sokrates.

Sokrates — Bununla beraber sen, daire de doğru çizgi kadar bir şekildir, demiyor musun?

Menon — Orası öyle.

75 a *Sokrates* — Peki ama bu şekil denen nesne nedir? Bana bunu anlatıver. Sana, şekille renk üzerinde sorulanlara karşılık, «Senin sorularından bir şey anlamıyorum. Ne söylemek istediğini de bilmiyorum» dersen, şüphesiz sana bunu soran kimse şaşırıp kalacak, şöyle diyecek: «Bütün bunlarda özdeş olanın ne olduğunu öğrenmek istediğimi anlamıyor musun?» Şimdi sana şöyle sorsalar, gene cevapsız mı bırakacaksın: «Daire olsun, doğru çizgi olsun, senin şekil adını verdiğin şeylerin hepsinde ortak olan nedir?» Buna cevap vermeye çalış; erdem için sorulacaklara cevap verebilmene yardımı olur.

b *Menon* — Bunu benden isteme, Sokrates. Cevabı sen bul.

Sokrates — Yani sana yardımda bulunmamı istiyorsun, öyle mi?

Menon — Bunu senden diliyorum, Sokrates.

Sokrates — Ama sen de sıran gelince erdemi anlatacaksın, değil mi?

Menon — Anlatacağıma söz veriyorum.

Sokrates — Haydi öyleyse, işe başlayalım, zahmetine değer.

Menon — Elbette.

Sokrates — Peki, şimdi şeklin ne olduğunu incelemeye çalışalım. Bakalım vereceğim cevaba ne diyeceksin. Hep renkle birlikte bulunan şeye, yalnız o şeye şekil diyorum. Nasıl, sana yetti mi, yoksa başka türlü söylememi mi istiyorsun? Bana gelince, sen erdem için bu kadarını söylersen ben bu- c
nunla yetinirim .

Menan — Ama bu verdiğin cevap biraz basitçe olmuyor mu Sokrates?

Sokrates — Neden ötürü?

Menon — Şekil, her zaman renkle beraber bulunan şeydir, diyorsun. Peki ama karşındaki, şekli bilmediği kadar rengi de bilmiyorsa ve bunda da şekildeki güçlük içinde bulunuyorsa cevabın için ne diyeceksin?

Sokrates — Doğrudur, diyeceğim. Eğer karşımdaki bir mantık oyuncusu, tartışmayı ve çekişmeyi seven biriyse, ona derim ki: «Benim cevabım bu. Yanılıyorsam, onu çürütmek d
sana düşer.» Ama bizim gibi iki dost konuşurken verilecek cevaplar daha yumuşak, konuşma kurallarına daha uygun olmalıdır. Bu kuralların temeli de şudur: Cevaplar doğru olmakla kalmamalı, konuştuğumuz kimsenin bilgisine de dayanmalıdır. İşte ben sana düşüncelerimi böyle anlatmaya çalışacağım. Şimdi bana söyle: Senin «son» dediğin bir şey var mıdır? Ben bu sözle bir ucu, bir sınırı anlatmak istiyorum. Bence bu kelimelerin hepsi bir yola çıkar. Belki Prodikos (1) başka türlü düşünür ama, sen bitmiş demekle, sona ermiş demek e
arasında bir ayrılık gözetmezsin: İşte ben de bu anlamda söylüyorum. Sözlerimde karmaşık hiçbir şey yok, sanırım.

---

(1) *Prodikos:* Milattan önce 430'da Atina'da bir okul açmış olup Tanrılar hakkındaki doktrini ile ün salmıştır.

Menon — Evet, ne demek istediğini anlıyorum! Ben bütün bu kelimeleri kullanırım.

Sokrates — Böylece, geometride olduğu gibi, senin bazen
76 a «yüzey», bazen de «cisim» kelimelerini kullandığın olmaz mı?

Menon — Olur.

Sokrates — İşte bu kelimelerin yardımıyle, benim şekil dediğim şeyin ne olduğunu anlayacaksın. Bence şekil, bir cismin vardığı sınırdır. Bu, her şekil için böyledir. Kısaca, «Şekil cismin sınırıdır» diyebilirim.

Menon — Peki, ya renk nedir, Sokrates?

b *Sokrates* — Benimle eğleniyorsun, Menon. Gorgias'ın erdemi nasıl tanımladığını hatırlayarak, bana söyleyecek yerde, benim gibi bir ihtiyarı sorularınla bunaltıyorsun.

Menon — Sen bir kere benim soruma cevap ver, Sokrates, sırası gelince ben de söylerim.

Sokrates — İnsanın gözleri bağlı bile olsa, konuşmandan senin güzel ve hâlâ sevenlerinin olduğunu anlar.

Menon — Neden acaba?

c *Sokrates* — Kendi hayranlarına karşı pek zalimce davranan bütün delikanlılar gibi, emredercesine konuşuyorsun da ondan. Bundan başka, güzel gençlere dayanamadığımı da sezdin herhalde. Ama ne olursa olsun, senin isteğine uyarak cevap vereceğim.

Menon — Beni çok memnun edeceğinden de emin olabilirsin!

Sokrates — Düşüncelerimi kolaylıkla takip edebilmen için sana Gorgias gibi cevap vermemi ister misin?

Menon — Elbette isterim.

Sokrates — Sizler Empedokles'in kuramlarına uyarak varlıkların uçucu birtakım şeyler yaydıklarını söylersiniz değil mi?

Menon — Evet, öyle.

Sokrates — Bundan başka her varlıkta, bu uçucu nesnelerin içine ve aralarına sızdıkları gözenekler vardır, değil mi?

Menon — Evet, vardır.

d *Sokrates* — Bu uçucu şeylerin bazıları, gözeneklere uygun, bazıları da daha büyük veya daha küçük müdür?

Menon — Öyledir.

Sokrates — Bundan başka, bir de görme denen bir şey var mıdır?

Menon — Vardır.

Sokrates — Bunu böyle kabul ettikten sonra, şimdi, Pindaros'un (1) dediği gibi, «kulak ver ne demek istediğime»: Renk, şekillerin görmeyle ayarlanmış, algılanabilen akışıdır.

Menon — Güzel bir cevap!

Sokrates — Şüphesiz, Menon; çünkü senin alışık olduğun e
gibi konuşuyorum. Bundan başka sana sesi, kokuyu veya buna benzer herhangi bir şeyi kolayca anlatmak için de yol göstermiş oluyorum.

Menon — Doğru söylüyorsun.

Sokrates — Bu cevabımda bir tragedya edası var, onun için şekil üzerindeki sözlerimden daha fazla hoşuna gidiyor.

Menon — Öyle.

Sokrates — Yalnız, Aleksidemos'un oğlu, sana şunu da söyleyeyim ki bu cevap o kadar iyi değil, öteki cevabım daha iyidir. Dün söylediğim gibi Dionisos bayramından önce gitmeyecek ve erginlenme töreninden sonraya kalacak olsaydın, sen de benim gibi düşünecektin.

Menon — Bu çeşitten daha başka açıklamalar yaparsan, 77 a
elbette kalırım Sokrates.

Sokrates — Hem sana, hem de kendime faydalı olmak için böyle konuşmaya devam ederdim. Yalnız, uzun zaman bunu beceremeyeceğimden korkuyorum. Bunu bir yana bırakalım. Şimdi bana verdiğin sözü hatırla, bir bütün olarak erdemin ne olduğunu bana anlat. Yalnız, bunu yaparken —hani şunu bunu kıranlar için alay olsun diye söylerler— biri, birçok gibi göstermekten vazgeç. Erdemi sana gösterdiğim örneklerde olduğu gibi, tek ve bütün olarak ele al.

Menon — Peki, Sokrates, bana öyle geliyor ki, erdem, şair- b
in dediği gibi, «Güzel şeyleri sevmeye, güçlü olmaya» bağlıdır. Şimdi buna göre sana erdemi tanımlayayım: Güzele duyulan istekle onu elde etmek gücü.

Sokrates — Sana göre güzele duyulan istekle, iyiye duyulan istek bir midir?

---

(1) *Pindaros:* (522-442) Yunan şairi.

Menon — Evet, birdir.

c *Sokrates* — Bazı insanlar kötüyü, bazıları da iyiyi isterler mi demek istiyorsun? Herkes iyiyi istemez mi?

Menon — Ben böyle düşünmüyorum.

Sokrates — Demek ki bazı kimseler kötüye istek duyarlar?

Menon — Evet.

Sokrates — Peki, bunlar kötüyü, iyi sanarak mı, yoksa kötü olduğunu bile bile mi isterler?

Menon — Bence ikisi de olur.

Sokrates — O halde, Menon, sana göre bir şeyi, kötü olduğunu bile bile istemek olabilir?

Menon — Elbette.

Sokrates — Bir şeyi istemekten ne anlıyorsun? Bu, o şeyin senin olmasını istemek midir?

d *Menon* — Evet, öyle tabii.

Sokrates — Kötü olan şeyi isteyen kimse bunun faydalı olduğunu sanarak mı, yoksa zararlı olduğunu bile bile mi ister?

Menon — Bazıları kötünün faydalı olduğunu sanırlar, bazıları da zararlı olduğunu bilirler.

Sokrates — Kötünün faydalı olduğunu sanmak, kötü olduğunu bilmek midir?

Menon — Bence hiç öyle değildir.

Sokrates — Kötünün ne olduğunu bilmeyenler, kötüyü istemezler; onların istedikleri, iyi sandıkları halde gerçekte kötü olan şey değil midir? Böylece onlar bilmeden iyi san-

e dıkları kötüyü istemekle, iyiyi istemiş olmazlar mı?

Menon — Evet, onlar için öyledir belki.

Sokrates — Kötüyü, zararlı olduğunu bile bile isteyenler, bundan kendilerine zarar geleceğini de bilirler herhalde!

78 a *Sokrates* — Peki ama, zarara uğrayanlar, bu zarar ölçüsünde acınacak halde değiller midir?

Menon — Şüphesiz öyledirler.

Sokrates — Acınacak insanlar bahtsız değil midirler?

Menon — Evet, öyledirler.

Sokrates — Acınacak hale düşmek, bahtsız olmak isteyen tek bir insan var mıdır?

Menon — Yoktur.

Sokrates — Öyleyse, Menon, kimse acınacak hale düşmek veya bahtsız olmak istemeden kötüyü elde etmeyi dilemez. Gerçekten acınacak bir insan olmak, kötüyü istemek ve onu elde etmekten başka bir şey midir?

Menon — Galiba sen haklısın, Sokrates, sahi kimse istemez. b

Sokrates — Demin, erdem, iyiyi istemek, onu elde edebilmektir, diyordum.

Menon — Evet, öyledir.

Sokrates — Bu iki kelimeden «istemek», herkeste ortaklaşa bulunan bir şeydir; bir insanı başka bir insandan daha iyi eden bu değildir.

Menon — Ben de senin gibi düşünüyorum.

Sokrates — Ama bir kimse, başka bir kimseye üstünse, bu onun iyiyi elde etme gücünün sayesindedir.

Menon — Ona ne şüphe!

Sokrates — Öyle ki, anlattığına göre, erdem iyiyi elde etmek gücüdür. c

Menon — Bu görüşün bence de her bakımdan doğru, Sokrates.

Sokrates — Şimdi bunda da doğru söyleyip söylemediğini inceleyelim; belki hakkın var; demek ki, sana göre erdem, iyiyi elde etmek gücüdür.

Menon — Evet.

Sokrates — Senin sözünü ettiğin bu iyilik, mesela sağlık, zenginlik olamaz mı?

Menon — Ben bundan altınla gümüş elde etmeyi, devlette vazife almayı, yüksek mevki tutmayı da anlıyorum.

Sokrates — Demek ki iyiden bunların anlıyorsun, başka şeyleri değil. d

Menon — Evet, yalnız bunları.

Sokrates — Demek ki Büyük Kralın aile dostu Menon'a göre erdem, altınla gümüş elde etmektir. Bu kadar! Bu kazanca «doğru ve dine uygun» kelimelerini de katıyor musun? Yoksa sana göre doğru olmayan bir kazanç da erdem sayılabilir mi?

Menon — Hiçbir vakit, Sokrates.

Sokrates — Bu, kötü müdür?

Menon — Şüphesiz.

Sokrates — Öyleyse kazanç; doğruluk, ölçü ve dine uygunlukla veya erdemin başka bir parçasıyle birlikte bulunmalıdır. Böyle olmayınca iyiye erişirse bile erdem sayılmaz.

Menon — Nasıl sayılabilir?

Sokrates — Kendi için olsun, başkası için olsun, altın, gümüş elde etmekten, doğru ve dine uygun olmadığı zaman, vazgeçen kimsenin bu eylemi de bir erdem değil midir?

Menon — Öyledir sanırım.

Sokrates — Böyle olunca, bu gibi kazançlardan vazgeçmek ne kadar erdemse, onları elde etmek de o kadar erdemdir; şu var ki doğrulukla olursa erdemdir, olmazsa kötülüktür.

Menon — Bence de başka türlü düşünülemez.

Sokrates — Biraz önce doğruluk, ölçü gibi şeylerin erdemin bir parçası olduğunu söylememiş miydin?

Menon — Evet.

Sokrates — Demek ki benimle eğleniyorsun, Menon.

Menon — Bunu da nerden çıkardın?

Sokrates — Senden erdemi parçalamamanı dilemiştim. Sana verdiğim cevap örneklerini hiçe sayıyor, benim bu dileğime kulak asmayarak hem erdem iyiyi; doğruluğa uygun olarak elde etmektir; hem de doğruluk erdemin bir parçasıdır diyorsun.

Menon — Evet, öyledir.

Sokrates — Senin bu söylediklerinle erdem, insanın, eylemlerine erdemin bir parçasını katmasıdır, demek oluyor; çünkü sana göre doğruluk, tıpkı üzerinde konuştuğumuz öteki şeyler gibi, erdemin bir parçasıdır. Bunu söylemekle ne demek istediğimi anladın mı? Şunu demek istiyorum: Ben sana erdemin bir bütün olarak ne olduğunu sormuştum. Oysaki sen bunun ne olduğunu söylemeden, kendinde erdemin bir parçası bulunan eylemin bir erdem olduğunu ileri sürüyorsun; sanki bir bütün olarak erdemin ne olduğunu söylemişsin, ben de senin ayırdığın küçük parçalardan onu anlamışım! İşte ilk soruma dönmem ve sana bir daha şunu sormam gerektiğine inanıyorum: Erdemin bir parçasıyle birlikte bulunan her eylem bir erdemse, erdemin kendisi nedir, azizim Menon? Doğruluğa uygun olan eylemler, erdeme de uygun olur, sözünden başka bir şey anlaşılmıyor. Sorumu yeniden ele almanın faydası olmayacak mı dersin? Erdemin ne olduğunu bilmezsek bir parçasını tanıyacağımızı mı sanıyorsun?

Menon — Hayır.

Sokrates — Hatırlarsan böyle bir cevabı biz şekil üzerinde konuşurken reddetmiştik. Çünkü bu cevap henüz çözülmemiş şeylere dayanıyordu. d

Menon — O cevabı haklı olarak reddetmiştik, Sokrates.

Sokrates — O halde azizim, sen erdemin bir bütün olarak ne olduğu araştırıldığı bir sırada, birkaç parçasını söylemekle onu anlatmış olduğunu kimseye kabul ettiremezsin. Başka herhangi bir şeyin ne olduğunu anlatmak için de böyledir. İlk soruya dönelim ve onu ortaya atalım: «Biraz önce sözünü ettiğim erdem nedir?» Yoksa sözlerimi yersiz mi buluyorsun? e

Menon — Bence çok yerinde, Sokrates.

Sokrates — Peki. Şimdi kendine ve dostuna göre erdemin ne olduğunu bana anlatır mısın?

Menon — Daha seni tanımadan, senin her zaman birtakım çıkmazlar bulduğunu, başkalarını da bu çıkmazlara sürüklediğini duymuştum. Şimdi bunu daha iyi anlıyorum. Bilmem beni nasıl bir sihirle büyüledin ki ben de çıkmazlara saplandım. Bırak, seninle biraz şaka edeyim; sen görünüşle, her şeyinle şu uyuşturucu yassı balıklara benziyorsun. Bu balık kendisine yaklaşanı ve dokunanı hemen uyuşturur. Sen de bana böyle tesir ettin, beni uyuşturdun. Gerçekten bedenim de, ruhum da o kadar uyuştu ki sana cevap veremiyorum. Bense şimdiye kadar kalabalığın karşısında kaç kere erdemden söz açmıştım, hem de öyle sanıyorum ki iyi de konuşmuştum. Ama bugün onun ne olduğunu söylemek bile elimden gelmiyor. Buradan ayrılıp denizden olsun, karadan olsun, başka yerlere gitmemekle çok isabet ediyorsun. Seni, bu halinle, yabancı şehirlerde sihirbaz diye yakalarlar. 80 a b

Sokrates — Çok kurnazsın, Menon. Az daha sana kapılıyordum.

Menon — Ne gibi Sokrates?

Sokrates — Beni niçin böyle bir şeye benzettiğini anladım. c

Menon — Niçin acaba?

Sokrates — Ben de seni bir şeye benzeteyim diye. Güzellerin benzetişlerden hoşlandıklarını bilmiyor değilim. Çünkü güzelliğin benzetildiği şeyler de güzel olur. Ama ben sana başka bir benzetişle cevap veremeyeceğim, yalnız şunu söylemek istiyorum: O yassı balık, başkalarını uyuşturmadan önce, ken-

disi de uyuşmuş bir haldeyse, ona benzediğimi kabul ederim. Böyle değilse, kabul etmem. Ben kendine güvenip de başkalarını çıkmaza sokan bir insan değilim. Başkalarını çıkmaza
d sokuyorsam, bunun sebebi benim de çıkmaz içinde bulunmamdır. Şimdi erdemin ne olduğunu hiç bilmiyorum. Oysaki sen her ne kadar şimdi bilmiyor gibi görünüyorsan da, benimle konuşmadan önce erdemin ne olduğunu biliyordun belki. Ama ben seninle el ele vererek, bunun ne olduğunu araştırmaya ve incelemeye karar verdim.

Menon — Peki ama, Sokrates, ne olduğunu hiç bilmediğin bir nesneyi nasıl araştırabilirsin? Hiç bilinmeyen bir şeyi araştırmak için, onu ne şekilde tasarlayacaksın? Diyelim ki, bahtın oldu da iyi bir nokta buldun, bu noktanın o nesneye ait olduğunu nerden anlayacaksın?

e *Sokrates* — Ne demek istediğini anlıyorum, Menon. Mantık oyuncularının o tanınmış sözünü ortaya atıyorsun. O söze göre insan için ne bildiği şey üzerinde araştırmada bulunmak mümkündür, ne de bilmediği şey üzerinde; bilinen şey üzerinde araştırma lüzumsuzdur, çünkü zaten bilinir. Bilinmeyen şeye gelince, ne araştırılacağı bilinmediği için araştırma olmaz.

81 a *Menon* — Nasıl, Sokrates, doğru bir söz değil mi bu?

Sokrates — Bence değil.

Menon — Nesi yanlış?

Sokrates — Evet... Tanrısal işlerde bilge olan erkek ve kadınlardan işittim ki...

Menon — Ne işittin, Sokrates?

Sokrates — Doğru, güzel şeyler...

Menon — Bunlar kimlerdi? Söyledikleri şeyler neydi?

Sokrates — Bunlar gördükleri işlerin sebeplerini araştır-
b maya çalışan rahipler, rahibelerdi. Bunlardan başka Pindaros'u ve onun gibi gerçekten tanrısal şairleri de söyleyebilirim. Bunlar, insanın ruhu ölmez, bazan hayattan uzaklaşır
c (ki buna ölüm diyoruz), bazan yeniden hayata döner; ama hiçbir vakit yok olmaz; bunun için insanın hayatı sonuna kadar dine uygun olmalıdır, diyorlar. *«Çünkü eski suçlarından ötürü Persephone'ye kefaretlerini ödeyenlerin ruhlarını o, dokuzuncu yılda yeniden yukarıya, güneşe gönderir. Bu ruhlardan ünlü krallar, kuvvetleriyle üstün, bilgileriyle tanınmış büyük adamlar meydana gelirler. Bunlar ölümlülerin arasında*

lekesiz kahramanlar olarak anılırlar.» Böylece, birçok kere yeniden doğan ölmez ruh, yeryüzünde ve Hades'te her şeyi görmüş olduğundan, öğrenmediği hiçbir şey kalmaz. O halde d
onun, erdemle başka şeyler üzerinde önceden edindiği bilgilerin anılarını saklamış olması şaşılacak bir şey değildir. Tabiatın her yanı birbirine bağlı olduğu için, ruh da her şeyi öğrenmiş olduğundan, bir tek şeyi hatırlamakla (insanların öğrenme dedikleri budur) insan, bütün öteki şeyleri bulur. Çünkü araştırma ve öğrenme, belirsiz hatırlayıştan başka bir şey değildir. O halde mantık oyuncularının o sözüne inanmamalı, bu gibi sözler bizi tembelleştirir; bunlar tabansızların hoşuna gider. Benim sözümse, çalışmaya, araştırmaya götü- e
rür. Bunun için ben, gerçekliğine inandığım erdemi seninle araştırmaya karar verdim.

Menon — Peki Sokrates, senin dediğin gibi olsun. Yalnız, bizim öğrenmediğimizi, öğrenme dediğimiz şeyin bir hatırlayış olduğunu söyledin. Bu nasıl oluyor, bana öğretebilir misin?

Sokrates — Senin ne kadar kurnaz olduğunu boş yere 82 a
söylememişim. İşte şimdi de öğrenme yoktur, yalnız belirsiz hatırlayışlar vardır diyen bana ders verdirmek istiyorsun. Anlaşılan, niyetin beni kendimle çelişmeye düşürmek.

Menon — Zeus hakkı için böyle bir niyetim yok, Sokrates! Beni böyle konuşturan sadece alışkanlık. Ama söylediğinin doğru olduğunu bana açıkça göstercbilirsen, bunu benden esirgeme.

Sokrates — Bu kolay bir iş değil. Ama dostluğumuzun hatırı için elimden geldiği kadar çalışacağım. Yanındaki hizmetçilerden birini çağır da istediğin şeyi onun üzerinde sana gös- b
tereyim.

Menon — Çok güzel. (Bir köleye işaret eder): Buraya gel!

Sokrates — Hellen midir? Hellence biliyor mu?

Menon — Tabii; evimde doğdu.

Sokrates — Şimdi dikkat et: Benden mi öğrenecek, yoksa hatırlayacak mı?

Menon — Peki.

Sokrates — (Köleye): Söyle yavrum, şu dört kenarlı şeklin kare olduğunu biliyor musun? (1).

Köle — Evet.

c *Sokrates* — Peki, kare olan bir şekilde bu dört kenar eşittir, değil mi?

Köle — Elbette.

Sokrates — Ortadan geçen bu doğru çizgiler de eşit midir?

Köle — Evet.

Sokrates — Bu çeşit bir şekil daha büyük veya daha küçük olamaz mı?

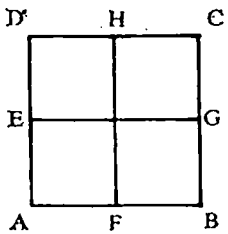
Köle — Tabii olur.

Sokrates — Bu kenara iki ayak uzunluğu, şu kenara da iki ayak uzunluğu verilse, hepsinin boyutu ne olur? Şöyle düşün: Bu kenarda iki ayak, şu kenarda da bir ayak olsaydı, şekil iki kere bir ayak olmaz mıydı?

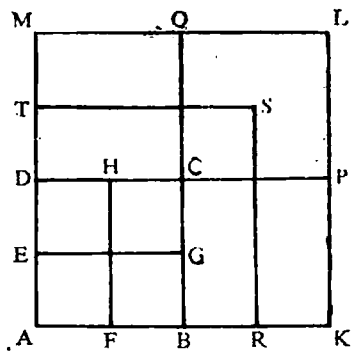
Köle — Evet.

Sokrates — Ama ikinci kenar da iki ayak olduğuna göre

d bu, iki kere iki etmez mi?

(Şekil: 1)

(Şekil: 2)

(1) Sokrates'in köleye çözümlettiği geometri problemi şudur: (Sokrates'in gittiği gibi biz de adım adım gidiyoruz): Önce sokrates, ABCD karesini çizdiriyor. Sonra EG, FH doğrularını çizdiriyor: Kenarı 2 ayak olan bir karenin yüzeyi 4 ayaktır (Şekil: 1). Bundan sonra Sokrates AB kenarını bir o kadar uzattırıyor (B'den kalkarak), uzanmış parçanın yarısını aldırıyor; o

Köle — Doğru.

Sokrates — Demek ki şekil o zaman iki kere iki ayak olur.

Köle — Evet.

Sokrates — İki kere iki ayak ne eder? Hesap et de bana söyle.

Köle — Dört eder, Sokrates.

Sokrates — Kenarları eşit olup bunun iki misli ve benzeri olan bir şekil daha bulunmaz mı?

Köle — Bulunur.

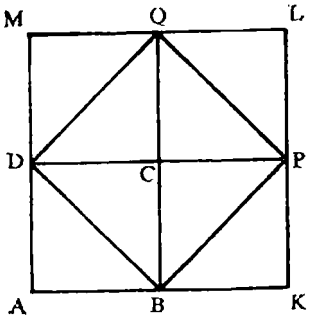
Sokrates — Bu kaç ayak olur?

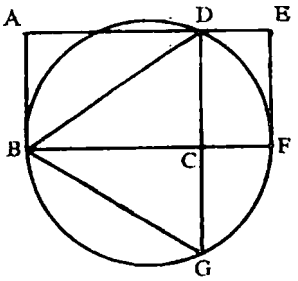
Köle — Sekiz. e

Sokrates — Peki. Şimdi bu yeni şekilde her kenarın boyunun ne olacağını söylemeye çalış. Birincide kenarın uzunluğu iki ayaktı. Bunun iki misli olan ikincide ne kadar olur?

Köle — Tabii iki misli olur, Sokrates .

Sokrates — Görüyorsun ya, Menon, köleye bir şey öğretmiyorum; yaptığım şey, ona sormaktan ibaret. Şu anda o se-

(Şekil: 3)

zaman AR ve AT kenarları elde edilmiş oluyor (Şekil: 2). Bundan sonra Sokrates, şimdiye kadar çizilen şekilleri siliyor ve yerlerine, gene kenarı 2 ayaklık ABCD karesini çizdiriyor. Buna bir ikinci (BKPC), bir üçüncü (DCQM), bir de dördüncü köşegenlerini çizdiriyor. Bugünkü geometri dilimize pek uygun olmayan bu söyleyişten şimdi şu problemi anlıyoruz: Bir dairenin içine, yüzeyi, verilmiş bir ABCD dörtgeninin yüzeyine eşit olan BDG üçgenini çizmek (Şekil: 3). (Bu notta, E. Chambry tercümesinden faydalandık).

kiz ayaklık kareyi verecek olan kenar ne uzunluktadır, bildiğini sanıyor, öyle değil mi?

Menon — Evet.

Sokrates — Peki, biliyor mu?

Menon — Yoo!

Sokrates — O, bu kenarın, ötekinin iki misli olduğunu sanıyor.

Menon — Evet.

Sokrates — Şimdi bak, kendiliğinden nasıl doğru bir sırada hatırlayacak. (Köleye): Söyle bakalım, iki misli alınan
83 a bir kenar, iki kere daha büyük bir şekil meydana getirir diyorsun, değil mi? Şimdi beni iyi dinle: Ben bir kenarı uzun, bir kenarı kısa bir şekilde demiyorum, aradığım öyle bir şekil ki, birincinin her yönden benzeri olduğu halde onun iki misli, yani sekiz ayaklık olsun. Bak bakalım, kenar iki misline çıkarılınca bunu elde edebilir misin?

Köle — Evet.

Sokrates — Şu gördüğün kenara kendine eşit bir uzunluk katarsan, iki misline çıkarılmış olur mu?

Köle — Şüphesiz olur.

Sokrat — O halde biz böyle dört kenar çizecek olursak, sekiz ayaklık şekil bu kenarlar üzerine kurulmuş olacak.

Köle — Evet.

Sokrates — Birincinin örneğine göre şimdi dört kenarı da çizelim. Şimdi bak bakalım, senin söylediğin sekiz ayaklık şekil meydana geldi mi?

b *Köle* — Evet.

Sokrates — Bu yeni şekilde dört ayaklık ilk şekle eşit dört şekil var, değil mi?

Köle — Evet.

Sokrates — O halde bu yeni şekil dört kere daha büyük olmayacak mı?

Köle — Tabii öyle olacak.

Sokrates — Bir şey başka bir şeyden dört kere daha büyük olursa, onun iki misli olur mu?

Köle — Böyle şey olmaz.

Sokrates — Öyleyse ne olur?

Köle — Dört misli.

c *Sokrates* — Görüyorsun ki bir kenarı iki misline çıkar-

makla, iki kere değil, dört kere daha büyük bir şekil elde ediyorsun.

Köle — Doğru söylüyorsun.

Sokrates — Dört kere dört on altı eder, değil mi?

Köle — Evet.

Sokrates — O halde hangi kenarla sekiz ayaklık bir şekil elde edebiliriz? Bu son kenar bize birinci şeklin dört misli büyüklükte bir şekil vermiyor mu?

Köle — Evet.

Sokrates — Bu kenarın yarısı uzunluktaki kenar da dört ayaklık bir şekil meydana getiriyor, değil mi?

Köle — Evet.

Sokrates — Peki, sekiz ayaklık şekil dörtlüğün iki misli, on altılığın da yarısı değil midir?

Köle — Tabii.

Sokrates — O halde bize birinden daha kısa, ötekinden d
daha uzun bir kenar lazım, değil mi?

Köle — Öyle.

Sokrates — Peki. Şimdi nasıl düşünüyorsan öyle cevap ver: İlk karemizdeki kenar iki, ikincideki dört ayak değil midir?

Köle — Evet.

Sokrates — O halde sekiz ayaklık bir şekil elde etmek için bize, iki ayak olan birinciden daha uzun, dört ayak olan ikinciden daha kısa bir kenar lazım.

Köle — Evet.

Sokrates — Bu kenarın uzunluğu ne olacak?

Köle — Üç ayak.

Sokrates — Üç ayaklık kenarı elde etmek için ilk kena- e
ra yarı uzunluğunu ekleyeceğiz. İşte iki ayak, işte bir ayak, öteki kenarları da çizelim, işte iki ayak, işte bir ayak... İstediğin kare meydana geldi.

Köle — Evet.

Sokrates — Peki, şeklin boyu üç ayak, eni de üç ayak olursa, şekil üç kere üç ayak olmaz mı?

Köle — Elbette.

Sokrates — Üç kere üç ayak ne eder?

Köle — Dokuz.

Sokrates — Ama birinci şeklin iki misli olması için kaç ayak lazımdı?

Köle — Sekiz.

Sokrates — Öyleyse bize sekizlik şekli verecek olan, üç ayaklık kenar değil.

Köle — Tabii değil.

84 a *Sokrates* — O halde hangisi? Bunu doğru olarak söylemeye çalış. Hesap etmek istemiyorsan bize sadece göster.

Köle — Zeus hakkı için bilmiyorum, Sokrates.

Sokrates — Belirsiz hatırlayış yolunda onun şimdiden ne kadar ilerlediğini görüyorsun, değil mi, Menon? Düşün bir kere, sekiz ayaklık kare kenarının ne olduğunu bilmeden, bunu şimdi de bilmiyor ya, bildiğini sanıyor, hiçbir güçlüğün farkında olmadan, bilen adamların güveniyle cevap veriyordu. O
b şimdi çıkmaza girdiğinin farkında... Bilmiyor ama, bildiğini de sanmıyor.

Menon — Hakkın var.

Sokrates — Bilmediği şey karşısında durumu daha iyi değil mi?

Menon — Evet, bence de öyle.

Sokrates — Onu çıkmaza götürdük, yassı balığın yaptığı gibi uyuşturduk, ona bir zarar verdik mi?

Menon — Sanmam.

Sokrates — Bana öyle geliyor ki; onun, gerçeğin karşısındaki durumunun ne olduğunu bulmasma iyi yardım ettik. Çünkü şimdi, bilmediği için, araştırmaktan zevk duyacak; oy-
c sa ki daha önce, herkesin karşısında bir karenin iki mislini elde etmek için, kenarının iki mislini almak gerektiğini hiç çekinmeden söyleyebiliyordu.

Menon — Herhalde..

Sokrates — Bilgisizliğini anlamasından doğan sıkıntıyı ve bilmek isteğini duymadan önce, bilmediği, fakat bildiğini sandığı bir şeyi araştırmayı veyahut öğrenmeyi dener miydi?

Menon — Hayır, Sokrates.

d *Sokrates* — O halde uyuşması işine yaradı.

Menon — Herhalde.

Sokrates — Şimdi girdiği şu çıkmaz, benimle araştırma-

ya devam ederken, hiçbir şey öğretmediğim halde, ona neler bulduracak, göreceksin. Ben onu sorguya çekmekten başka bir şey yapmayacağım. Sen de, ona düşüncesini sorularımla söyletecek yerde ders vermeye kalkışmamam için bana göz kulak ol. (Köleye dönerek): Cevap ver bakalım. Önümüzde dört ayaklık bir şekil var, değil mi?

Köle — Evet.

Sokrates — Ona, kendisine eşit olan şu şekli de ekleyebiliriz, değil mi?

Köle — Evet.

Sokrates — Her iki şekle eşit olan bir üçüncüsünü de e
ekleyebiliriz, değil mi?

Köle — Evet.

Sokrates — Sonra boş kalan şu köşeyi de doldurabiliriz.

Köle — Tamamıyle.

Sokrates — Şimdi elimizde birbirine eşit dört şekil var, değil mi?

Köle — Evet.

Sokrates — Bunların hepsi birden ilk şekilden kaç kere büyük oluyor?

Köle — Dört kere.

Sokrates — Ama hatırlarsın, bizim aradığımız, iki kere büyük olan bir şekildi. 85 a

Köle — Şüphesiz.

Sokrates — Her karenin bir açısından öteki açısına çizdiğimiz çizgi onu iki eşit bölüme ayırmıyor mu?

Köle — Ayırıyor.

Sokrates — İşte yeni bir kareyi çeviren, birbirine eşit dört çizgi.

Köle — Görüyorum.

Sokrates — Şimdi düşün: Bu karenin büyüklüğü ne kadardır?

Köle — Bulamıyorum.

Sokrates — Çizdiğimiz doğru çizgilerden her biri, dört karenin her birini içinden ikiye bölmüyor mu?

Köle — Evet.

Sokrates — Ortadaki karede bu yarımlardan kaç tane var?

Köle — Dört.

Sokrates — Peki, ya köşedekinde?

Köle — İki.

Sokrates — Dört ikinin nesidir?

Köle — İki misli.

b *Sokrates* — Öyleyse bu kare kaç ayaklıktır?

Köle — Sekiz.

Sokrates — Hangi çizgi üzerine kurulmuş?

Köle — Şunun üzerine.

Sokrates — Dört ayaklı karede bir açıdan ötekine giden çizgi üzerinde değil mi?

Köle — Evet.

Sokrates — İşte bu çizgiye bilginler köşegen derler. Adı böyleyse, Menon'un kölesi, iki misillik kare bu köşegen üzerine kurulur.

Köle — Evet, öyle, Sokrates.

Sokrates — Ne dersin, Menon, bu delikanlı kendinin olmayan bir tek şey söyledi mi?

c *Menon* — Hayır, hep kendinin olan şeyleri söyledi.

Sokrates — Ama, demin de dediğimiz gibi, bunları bilmiyordu, değil mi?

Menon — Evet, hakkın var.

Sokrates — Öyleyse bu sanılar onda zaten vardı. Doğru değil mi?

Menon — Evet.

Sokrates — Demek ki bilmediği şeyler üzerinde bile insanın kendiliğinden doğru sanıları olabilirmiş?

Menon — Bu açıkça görülüyor.

Sokrates — Şimdi bu doğru sanılar onda bir rüyadaymış gibi belirdiler. Ama o aynı şeyler üzerinde sık sık ve türlü türlü sorguya çekilirse, şüphe yok ki bunlara dair en doğru

d bilgiyi elde edecektir.

Menon — Olabilir.

Sokrates — Böylece öğretmensiz olarak, birtakım sade sorularla kendi kendine bilgiyi yeniden elde edecek.

Menon — Evet.

Sokrates — Peki ama bilgiyi kendiliğinden bulmak, onu yeniden hatırlamak değil mi?

Menon — Şüphesiz.

Sokrates — Onun bu şimdiki bilgisi ya her zaman ken-

dinde bulunmuştur, ya o, bu bilgiyi herhangi bir zaman elde etmiştir.

Menon — Evet.

Sokrates — Ama bu bilgi her zaman kendinde bulunmuşsa o hep bilgiliydi demektir. Eğer herhangi bir zaman elde etmişse, bu herhalde şimdiki hayatında olmamıştır. Acaba biri ona geometri dersi vermiş olmasın? Çünkü bütün geometriye, hatta bütün öteki bilgilere bu yoldan erebilir. Acaba ona her şeyi öğreten biri olmuş mudur? Senin evinde doğup büyüdüğüne göre bunu herhalde bilirsin. e

Menon — Hiç kimseden ders almadığını biliyorum.

Sokrates — Ama bu sanılar onda var.

Menon — Böyle olduğu açıkça görülüyor, Sokrates.

Sokrates — Bu sanıları şimdiki hayatında elde etmediğine göre, başka bir zaman elde etmiş olması gerekir. 86 a

Menon — Öyle görünüyor.

Sokrates — Bu zaman, onun henüz bir insan olmadığı zaman değil midir?

Menon — Evet.

Sokrates — İnsanken ve insan olmadan önce doğru sanılar bulunduğuna, bu sanılar sorularla canlanarak bilgi haline geldiğine göre, onun bunları ruhunda her zaman taşımış olması gerekmez mi? Çünkü o, bütün zaman boyunca ya insandı, ya değildi.

Menon — Besbelli.

Sokrates — Öyleyse varlıkların gerçekliği her zaman ruhumuzda bulunduğuna göre, ruhumuzun da ölmez olması gerekir. O halde gevşememeli, şu anda bilmediğimiz, yani hatırlayamadığımız şeyleri araştırmaya, hatırlamaya çalışmalıyız. b

Menon — Bilmem... Galiba haklısın, Sokrates.

Sokrates — Evet, galiba haklıyım, Menon. Fakat söylediklerimin bazılarına benim de pek güvenim yok. Ama bilmediğimiz şeyi araştırmamız gerektiğine inanmak bizi, bilinmeyen şeyi bulmanın imkânsız olduğuna ve araştırmanın bizim işimiz olmadığına inanmaktan daha iyi, daha güçlü, daha çalışkan olmamızı sağlar. İşte ben bunu bütün sözlerim ve bütün hareketlerimle göstereceğim. c

Menon — Söylediklerini doğru buluyorum, Sokrates.

Sokrates — Mademki ikimiz de bilinmeyenin araştırılması gerektiğinde anlaştık, şimdi beraberce erdemin ne olduğunu araştıralım, ister misin?

d *Menon* — Tabii, isterim, ama Sokrates, ben gene ilk sorumu ele alarak erdemin öğrenilebilen bir şey mi, yoksa tabiatın bir vergisi mi olduğunu öğrenmek, böyleyse, nasıl elde edilebileceğini senden işitmek istiyorum.

Sokrates — Kendime hükmettiğim gibi sana da hükmedebilseydim, Menon, önce ne olduğunu araştırmadan, erdemin öğretilip öğretilemeyeceğini incelemezdik; herhalde özgür kalabilmek için olacak, kendine hükmetmek için hiçbir şey yapmadığına, hatta bana hükmetmek istediğine, gerçekten de hükmettiğine göre sana boyun eğmekten başka ne yapabilirim? Demek şimdi, eğer yanılmıyorsam, ne olduğunu bilmediğimiz
e bir şeyin nasıl olduğunu araştırmaya koyulacağız; yalnız, senin yüceliğinden bir şeyin eksilmesini istemem ama, bana şu lütufta bulun: Erdemin öğretim yoluyle veya herhangi başka bir yolla edinilip edinilmeyeceğini bir varsayıma dayanarak incelememe izin ver. Burada «varsayım» kelimesini geometri bilginlerinin aldıkları anlamda kullanıyorum. Onlara (yani geometri bilginlerine) mesela bu yüzey bir üçgen olarak bir daire içine çizilebilir mi? diye sorsalar, şöyle cevap verecekler: «Bu yüzeyin bu işe uygun olup olmadığını daha bilmiyorum. Ama şöyle bir varsayım problemin çözümlenmesine yardım eder sanıyorum: «Bu yüzey dairenin verilmiş olan çizgisine tatbik edildiği zaman, tatbik ettiğimiz yüzey kadar küçük (eksik) çıkarsa, şu sonuca varırım; böyle değilse, başka bir sonuç çıkartırım». İşte ben de üçgenin daire içine çizilip çizilemeyeceği sorusuna böyle varsayım yoluyle cevap verebili-
87 a rim. Erdem için de böyle olacak. Henüz ne olduğunu, nasıl bir şey olduğunu bilmediğimize göre, bunun öğrenilip öğrenilemeyeceği üzerinde ancak bir varsayıma dayanarak düşünebiliriz: Erdem öğretilebilir, yahut öğretilemez olduğuna göre ruha ait şeylerin hangi cinsindendir? Bunun için önce şöyle
b diyelim; erdem bilgiden ayrı bir şeyse, o zaman öğretilebilir mi, yahut demin söylediğimiz gibi hatırlama ile kazanılabilir mi? Her neyse, kelime üzerinde durmayalım; önemli olan, erdem öğretilebilir mi? Başka türlü söyleyelim: İnsanlara öğretilebilen şeyin yalnız bilgi olduğu herkes için açık bir gerçek
c değil mi?

Menon — Bana öyle görünüyor.

Sokrates — Erdem de bilgi ise, öğretilebilir demektir.

Menon — Elbette.

Sokrates — İşte bir nokta üzerinde bir sonuca varıverdik. Erdem falan şeyse öğretilir, falan şeyse öğretilmez.

Menon — Evet, öyle.

Sokrates — Gözden geçirilecek ikinci nokta bence şudur: Erdem bir bilgi midir, yoksa bilgiden başka bir şey midir?

Menon — Ben de, ötekinden sonra karşımıza bu soru çı- d
kıyor, sanıyorum.

Sokrates — Biz, erdem iyi bir şeydir, dememiş miydik? Şu varsayımı ileri sürmüyor muyuz: Erdem iyi bir şeydir.

Menon — Evet.

Sokrates — Bilgiden ayrı olduğu halde iyi olan bir şey varsa, erdem de bilgiden ayrı olabilir. Ama bilgi her iyiyi kavrarsa, kavramadığı iyi şey yoksa, o zaman erdemin de bir bilgi olduğunu kabul etmeliyiz.

Menon — Evet, doğru.

Sokrates — Söyle bakalım: Bizi iyi eden erdem değil midir?

Menon — Evet.

Sokrates — İyi olduğumuz için faydalıyız da. Çünkü her e
iyi olan şey faydalıdır. Doğru değil mi?

Menon — Evet.

Sokrates — Öyleyse erdem de faydalıdır.

Menon — Söylediklerimize göre öyle olması gerek.

Sokrates — Peki, bize faydalı olan şeyleri bir bir gözden geçirelim: Sağlık, kuvvet, güzellik, zenginlik ve bunlara benzer başka şeyler bize faydalıdır, değil mi?

Menon — Evet.

Sokrates — Ama biz bütün bu şeyleri bazan zararlı say- 88 a
mıyor muyuz? Sen başka düşüncede misin?

Menon — Hayır, senin gibi düşünüyorum.

Sokrates — Şimdi bunlardan her birinin nasıl kullanılırsa faydalı, nasıl kullanılırsa zararlı olduğunu araştır bakalım. Bunlar doğru kullanıldıkları vakit faydalı, kötü kullanıldıkları vakit zararlı değiller midir?

Menon — Elbette.

Sokrates — Şimdi de ruha ait şeylere bakalım; bunlar ölçülülük, doğruluk, cesaret, kolay öğrenme, zihinde tutma, iyi yüreklilik ve daha başka benzer şeyler değil midir? b

Menon — Evet.

Sokrates — Şimdi bunlar arasında, sence bilgiden ayrı

olup bazan zararlı, bazan faydalı olanlarını incele. Mesela, cesareti alalım: Akla dayanmayan bir cesaret bir çeşit pervasızlıktır. Böyle bir pervasızlığın insana zarar verdiği, tersine, akla dayananın faydalı olduğu doğru değil midir?

Menon — Evet.

Sokrates — Ölçülülükle kolay öğrenme için de böyle değil midir? İnsan bir şeyi akılla öğrenirse, bir şeye akılla katc lanırsa, o şey faydalı olur, akılla olmazsa zararlı olur.

Menon — Çok doğru.

Sokrates — Ruhun gördüğü ve katlandığı bütün işleri yönelten akılsa, saadete erişilir; akıl değilse, bu işlerin sonu felakettir.

Menon — Doğru.

Sokrates — Erdem ruha ait bir şeyse ve muhakkak faydalıysa, akıldan başka şey olamaz. Çünkü kendiliğinden ne zararlı, ne de faydalı oluyorlar. Erdem faydalı olduğuna göre, aklın bir cinsinden başka bir şey değildir, diyebiliriz.

d *Menon* — Ben de senin gibi düşünüyorum.

Sokrates — Şimdi zenginlikle benzeri olan öteki şeyleri gözden geçirelim. Biz bunların bazan iyi, bazan kötü olduklae rını söylemiştik. Akılla yöneltildikleri vakit faydalı, çılgınlığın etkisine kapıldıkları zaman zararlı olan öteki şeyler gibi bunlar da, ruh doğru yolda kullandığı, yürüttüğü zaman faydalı, böyle olmadığı zaman zararlı değil midir?

Menon — Tabii böyledir.

Sokrates — O halde doğru yolda kullanma, akıllı bir ruhun, kötü yolda kullanma da akılsız bir ruhun işidir.

Menon — Doğru.

Sokrates — Öyle ki, insanda her şey ruha, ruhun kendisi 89 a de akla bağlıdır. Bunsuz ruhun iyi olmasına imkân yoktur. Demek ki faydalı olan şey, akla uygun olandır; biz, erdem faydalıdır dememiş miydik?

Menon — Evet, demiştik.

Sokrates — Öyleyse, erdem ya bütün olarak akıldır, ya da aklın bir parçasıdır.

Menon — Söylediklerinin doğru olduğunu sanıyorum Sokrates.

Sokrates — Öyleyse iyiler doğuştan iyi değildirler.

Menon — Bana da öyle geliyor.

b *Sokrates* — İyiler doğuştan iyi olsalardı, içimizden bazı

kimseler, gençlerden tabiatın bu vergisiyle doğanları seçerlerdi, biz de bu seçilenleri, herhangi bozucu bir etki altında kalmasınlar ve büyüdükleri zaman devlet işlerine yarasınlar diye, tıpkı altın saklar gibi, Akropolis'e kapayıp kilit altında tutardık. c

Menon — Evet, bu böyle olabilirdi, Sokrates.

Sokrates — Doğuştan böyle değillerse, onları iyi yapan terbiye midir?

Menon — Bunun böyle olduğunu kabul etmek gerek; mademki varsayımımıza göre erdem bir bilgidir, o halde öğretilebilir.

Sokrates — Belki böyledir, ama biz bunu kabul etmekle yanılmadık mı acaba?

Menon — Fakat biraz önce bize doğru görünmüştü.

Sokrates — Gerçekten erdem olabilmesi için, onun bize yalnız biraz önce doğru görünmüş olması yetmez; şimdi de, her zaman da doğru olması gerekir.

Menon — Ne demek istiyorsun? Seni rahatsız eden, erdemin bir bilgi olduğundan seni şüphe ettiren nedir? d

Sokrates — Şimdi söyleyeceğim. Menon: Erdem bilgiyse, öğretilebilir; bu sözü geri almıyorum, ama onun bilgi olduğundan şüphe ediyorum; bak bakalım haksız mıyım? Şuna cevap ver: Yalnız erdem değil, herhangi bir şey öğretilebilirse, onun öğretmenleri, öğrencileri olması gerekmez mi?

Menon — Gerekir sanırım.

Sokrates — Buna karşılık, öğretmeni de, öğrencisi de olmayan bir şeyin öğretilemeyeceğini kabul etmek yanlış olur mu?

Menon — Haklısın. Ama erdemin öğretmenleri olmadığını mı sanıyorsun?

Sokrates — Bu gibi öğretmenler var mı diye uzun uzun araştırdım; bunu meydana çıkarmak için yaptığım bütün araştırmalar boşa çıktı; bulamıyorum. Bununla beraber birçok kimselerle, hele bu işte en görgülü sandığım insanlarla el birliği ederek araştırmaktayım. Bak işte, Anytos da tam zamanında geldi, yanımıza oturdu; onu da araştırmalarımıza ortak edelim; bunu yapmakla da çok isabet etmiş oluruz. Sen de bilirsin ki, Anytos, Polykrates'in hazinelerine konan Thebai'li İsmenias (1) gibi, zenginliğini tesadüfe veya herhangi e 90 a

(1) *İsmenias:* Bu, şüphesiz Devlet'te adı geçen İsmenias'tır.

bir armağana borçlu olmayan zengin, bilge bir babanın, Anthemion'un oğludur: Bu adam, zekâsı ve çalışmasıyle zengin olmuştur. Böyle olduğu halde kendi önemiyle kabarmış,
b çekilmez, kendini beğenmiş bir adam da değildir; rabıtalı, sade bir adamdır. Bundan başka Anthemion, oğlunu çok iyi yetiştirmiş, okutmuştur; belki de onu en yüksek mevkilere seçtiren Atinalıların düşüncesi de budur. İşte böyle adamlarla, erdemin öğretmenleri var mıdır, varsa kimlerdir, diye araştırmak çok yerinde olur. Gel bakalım Anytos ve misafirimiz, dostumuz Menon'a şunu bulmakta yardım et: Erdemi öğretenler kimlerdir? Meseleyi şöyle ele al: Biz dostumuz Menon'u usta bir hekim olarak yetiştirmek istersek, hangi öğretmenle-
c re göndeririz, hekimlere değil mi?

Anytos — Şüphesiz.

Sokrates — İyi bir ayakkabıcı olarak yetiştirmek istersek ayakkabıcıya göndeririz ,değil mi?

Anytos — Evet.

Sokrates — Bütün öteki meslekler için de böyle değil midir?

Anytos — Elbette.

Sokrates — Bu şeyler üzerine sana bir sorum daha var: Hekimlik öğrenmesini istiyorsak onu hekimlere göndeririz demiştik; yani Menon'u göndereceğimiz kimseler bu sanatta
d çalışmayanlardan ziyade bu sanatta çalışan, hizmetlerinin karşılığı olarak para alan ve hekimlik mesleğini öğrenmek için kendilerine baş vuranlara onu öğreten kimselerdir. Bütün bunları göz önünde tutarak onu hekimlere göndermekle iyi etmiş olmaz mıyız?

Anytos — Evet, iyi etmiş oluruz.

e *Sokrates* — Flavta çalmayı öğrenmek için de böyledir, değil mi? Ama flavta çalmayı öğrenmek isteyen birini, bu sanatı öğretmeyi iş edinmiş, buna karşılık para alan bir kimseye göndererecek yerde tutup da, öğretmede hiçbir iddiası ve öğretilmesini istediğimiz sanatta hiç öğrencisi olmayan bir kimseye göndererek, ders versin diye onun başını ağrıtmak büyük bir delilik olmaz mı? Bilmem sen ne dersin?

Anytos — Haklısın, Sokrates; üstelik de büyük bir cahillik olur.

91 a *Sokrates* — Çok iyi. Görüyorum ki sen, misafirin Menon hakkında danışılacak adamsın. O ne zamandır bana, iyi bir

adama yakışacak gibi evini ve devlet işlerini çevirebilmeyi, anasını babasını saymayı, onlara bakmayı, evine yurttaşlarını ve yabancıları misafir etmeyi, onlardan ayrılabilmeyi sağla- b
yan bilgelik ve erdemi elde etmek istediğini söyleyip duruyordu. Bu erdeme kavuşmak için onu kimlere göndermeliyiz? Bunlar, kendilerini erdem öğretmeni sayan, kim olursa olsun istekli bir Hellaslıya tayin ettikleri para karşılığı ders veren kimseler değil midir?

Anytos — Bu dediklerin kimlerdir, Sokrates?

Sokrates — Bilgici (Sofist) denen kimseler olduğunu sen de biliyorsun, herhalde.

Anytos — Herakles'i seversen sözüne dikkat et, Sokrates. Tanrılar, hısımlarımı, yakınlarımı, yurttaş olsun, yabancı ol- c
sun, dostlarımı, bu insanlara gidip ahlaklarını bozduracak deli olmaktan korusun. Çünkü bunlar kendilerine yaklaşanlar için vebadan, afetten başka bir şey değildirler.

Sokrates — Ne demek istiyorsun, Anytos? Bunca kimse arasında faydalı olmanın yolunu bilir geçinen bu adamlar kendilerine inananlara faydalı olmak şöyle dursun, onların bozul- d
malarına mı sebep oluyorlar? Sonra bu çeşit bir hizmet için mi açıkça para istemek cesaretini gösteriyorlar? Ben ,kendi hesabıma, buna inanmam. Bildiğim bir şey varsa o da, Protagoras'ın tek başına, bunca güzel eserin yaratıcısı meşhur Phidias'la birlikte daha on heykeltıraşın kazanabileceğinden fazla zenginlik elde etmiş olduğudur... Neler söylüyorsun, Anytos? Eski ayakkabı, eski elbise tamircileri, kendilerine bırakılan ayakkaplarım, elbiseleri aldıkları zamankinden daha kö- e
tü bir halde geri verirlerse, otuz gün geçmeden yakayı ele verirler, çok geçmeden de açlıktan ölürler; oysaki, Protagoras, bunun tersine olarak, kendisine yaklaşanların ahlakını bozduğunu, onları yanına geldiği zamankinden daha kötü olarak geri çevirdiğimi Hellas'tan saklamış, hem de bunu tam kırk yıl yapabilmiş, öyle mi? Çünkü yanılmıyorsam, mesleğinde kırk yıl çalıştıktan sonra yetmiş yaşında ölmüştü. Bütün bu zaman boyunca, hatta şimdiye kadar, ününden bir şek eksilmedi. Sonra o, bu işte, yalnız da değildi, ondan önce ve sonra daha birçokları bu yolda yürümüşlerdir. Bunlar, gençliği bozduklarını ve aldattıklarını biliyorlardı, diyebilir miyiz? Yoksa bunu bilmeden mi yapıyorlardı? Birçok kimselerin gö-

zünde dünyanın en bilge insanları olan bu adamların bu ka-
92 a dar çılgın olabileceklerini sanıyor musun?

Anytos — Çılgın olan bunlar değil, bunlara para veren gençlerle, çocuklarını bu adamlara gönderen ana babalardır. Ama çılgınlığın büyüğü, yurttaş olsun, yabancı olsun, bu mes-
b lekte çalışanı kapı dışarı edecek yerde onlara kucak açan devletlerdedir.

Sokrates — Hangi bilgicilerden (sofistler) zarar gördün, yahut ne oldu da onlara karşı bu kadar kızgınlık duyuyorsun?

Anytos — Zeus'un adına yemin ederim ki, Sokrates, hiçbiriyle ilgim olmadığı gibi, yakınlarımdan kimsenin de bunlara yaklaşmasına göz yumamam.

Sokrates — Öyleyse bunları hiç tanımıyorsun.

c *Anytos* — Hiç tanımak da istemem.

Sokrates — Peki ama, bunların ne olduklarını bilmeden, iyi veya kötü olduklarını nasıl söyleyebilirsin?

Anytos — Onları tanıyayım, tanımayayım; ne olduklarını bilmek pek kolay.

Sokrates — Herhalde sen bir kâhinsin. Anytos, yoksa on-
d ları başka türlü tanıman, senin sözlerine bakılınca, şaşılacak bir şey olur. Her neyse, bizim aradığımız, dersleriyle Menon'u bozacak olan —isterse bunların bilgiciler olduğunu kabul edelim— kimseler değil; sen bize bu koca Atina şehrinde, Menon'a demin sözünü ettiğimiz erdemleri öğreteceklerin kimler olabileceğini söyle de, şu eski aile dostuna yardım etmiş ol.

Anytos — Bunların kim olduğunu sen niçin söylemiyorsun?

Sokrates — Ona bu yolda öğretmen saydıklarımı söyle-
e miştim. Ama sana inanılırsa, bunların değersiz olduğu anlaşıldı, belki de haklısın; Atinalılar arasından kime baş vurabileceğini ona göster, herhangi birinin adını söyleyiver.

Anytos — Şu veya bu kimseyi göstermeye ne lüzum var? Karşısına çıkacak herhangi bir iyi, şerefli Atinalıya başvurabilir; bunlardan hiçbiri yoktur ki, söylediklerine kulak vermek şartıyle, onu erdem yolunda ilerletmek için bilgicilerden daha faydalı olmasın.

Sokrates — Ama bu iyi, şerefli adamlar kendi kendilerini
93 a mi yetiştirmişlerdir; başkalarından bir şeyler öğrenmemişler midir? Öğrenmedikleri bir şeyi başkalarına öğretebilirler mi?

Anytos — Bunlar daha önce yaşamış, kendileri gibi iyi,

şerefli kimselerden öğrenmişlerdir. Yoksa, bu şehirde erdemli insan çıkmadı mı sanıyorsun?

Sokrates — Şimdi olduğu kadar geçmişte de burada, iyi devlet adamları çıkmıştır. Ama bunlar, kendi erdemlerini öğretecek iyi öğretmenler miydiler? İşte bizim için önemli olan budur; biz şimdi veya geçmişte Atina'da iyi kimselerin bulunup bulunmadığını değil, erdemin öğretilip öğretilemeyeceği- b
ni araştırıyoruz. İşte epeydir bunun üzerinde konuşuyoruz; göz önünde tuttuğumuz nokta da şudur: Bugün veya geçmişte yaşayan iyi insanlar, kendi erdemlerini başkalarına vermesini bilmişler midir? Yoksa, erdem insanın kimseden almadığı, kimseye veremediği bir şey midir? İşte Menon'la benim çoktandır araştırdığımız bu? Sen kendi görüşüne dayanarak işi şöyle ele al: Themistokles, bu iyi adamlardan biri değil miydi? c

Anytos — Elbette. Hem de en başta gelenlerden.

Sokrates — Öyleyse ,kendi erdemini öğreten, hem de iyi öğreten bir kimse çıkmışsa, o da Themistokles'tir

Anytos — Evet, doğru... Bunu isteseydi olurdu.

Sokrates — Peki, başkalarını, hele kendi oğlunu, erdemli kılmak istemez miydi? Oğlunun kıskanmış olacağını, bunun için de kendindeki erdemi ona vermek istemeyeceğini düşü- d
nebilir misin? Oğlu Kleophantos'u çok iyi bir binici olarak yetiştirdiğini duymadın mı? Kleophantos atın üstünde ayakta durarak cirit atardı; bundan başka, babasından öğrendiği birçok marifetleri de vardı. Babasından o, iyi bir öğretmenin öğreteceği her şeyi aldı. Yoksa sen bunları yaşlılardan duymamış mıydın?

Anytos — Duydum, tabii. e

Sokrates — O halde, Themistokles'in oğluna yaradılıştan kötüydü denemez.

Anytos — Elbette denemez.

Sokrates — Öyleyse bunu nasıl açıklamalı? Themistokles'in oğlu Kleophantos'un, babası gibi iyi ve bilge olduğunu, şimdiye kadar yaşlı olsun, genç olsun kimseden duydun mu?

Anytos — Hayır.

Sokrates — Erdem öğretilebilseydi, Themistokles oğluna demin saydığım şeyleri öğrettiği halde, kendinde olan bir şeyi, yani bilgeliği, ona vermekten, onu komşularından daha iyi etmekten geri kalır mıydı?

Anytos — Hiç sanmam, Sokrates.

Sokrates — İşte eskiler arasında en iyilerden saydığım bir erdem öğretmeni! Şimdi Lysimakhos'un oğlu Aristides'i
94 a ele alalım. Erdemli bir adam olduğunu kabul etmiyor musun?

Anytos — Nasıl kabul etmem?

Sokrates — Bu Aristides de oğlu Lysimakhos'u (1) bütün Atinalılardan daha mükemmel yetiştirmiş, ona öğretmenlerden öğrenilebilecek her şeyi öğretmiş değil miydi? Fakat onu
b herhangi bir kimseden daha iyi bir insan yapabildiğini sanıyor musun? Sen onu tanırsın, değerini de bilirsin. Şimdi mesela Perikles'i gözümüzün önüne getirelim. Bilgelikte pek yüksek olan bu adamın da iki oğlu var: Paralos ile Ksanthippos.

Anytos — Evet.

Sokrates — Bilirsin ki onlar, binicilikte olduğu kadar musikide, güreşte, sanat sayılabilecek her şeyde, babalarının dersleri sayesinde, hiçbir Atinalıdan aşağı kalmazlar. Perikles'in, oğullarını erdemli adam olarak yetiştirmek istemediği düşünülebilir mi? Bence bunu istemiştir ama, istediği şey, belki de, öğretilebilecek cinsten değildir. Bu işin içinden çı-
c kamamış olanların Atina'da bir azlık olduğunu, köşede kalmış olduğunu sanma, Thukydides'i (2) düşün. Onun da Melesias'la Stephanos adlı iki oğlu vardı. Thukydides onlara birçok şeyler arasında güreşi de öğretmişti; bu iki delikanlı da Atina'nın en iyi güreşçileri olmuşlardı. Bunlardan birini Ksanthias'a, ötekini Eudoros'a göndermişti. Bu iki adam da zamanlarının en iyi güreşçileri sayılırlardı. Hatırlıyorsun, değil mi?

Anytos — Evet, böyle bir şey duymuştum.

d *Sokrates* — Peki, oğullarını yetiştirmek için bu kadar masrafa katlanan Thukydides'in erdem öğretilebiliyorsa, onları hiç para vermeden erdemli adam olarak yetiştirmek iste-
e meyeceğine inanılabilir mi? Belki sen şimdi Thukydides'in Atinalılar ve müttefikler arasında dostu yoktu; Thukydides

---

(1) Aristides'in oğlu olan bu Lysimakhos, Thukidides'in oğlu Melesias ile Laches'te görülen Lysimakhos'tur. Orada, devlet işlerine kendini vermiş olan babası tarafından ihmale uğradığından şikayet eder.

(2) Bu, tarihçi Thukydides olmayıp, Perikles'e muhalif olan aristokrat partinin şefidir.

tanınmamış bir adamdı dersin! Ama hiç de öyle değildir; Thukydides, büyük bir soydan gelen, Atinalılara, bütün Hellenlere sözü geçen bir adamdı; o, yurtaşları, yahut yabancılar arasında oğullarını erdeme uygun olarak yetiştirebilecek kimseler bulabilirdi. Korkarım ki, dostum Anytos, erdem öğretilebilen şeylerden değil.

Anytos — Sokrates, görüyorum, insanları kötülemek senin için işten bile değil. Benden sana öğüt, biraz dikkatli ol! 95 a
Belki her yerde insanlara kötülük etmek iyilik etmekten daha kolaydır. Burada böyle olmadığına eminim. Bunu, senin de bildiğini sanıyorum.

Sokrates — Menon, Anytos bana kızgın görünüyor; şaşmıyorum, çünkü bu adamlar için kötü şeyler söylediğimi sanıyor, kendini de bunlardan biri sayıyor. Ama bir gün insanları kötülemek nedir öğrenirse yatışır; şimdilik daha bunu bilmiyor. Şimdi söyle bakalım, sizde de iyi kimseler yok mu?

Menon — Var elbette.

Sokrates — Peki. Acaba bunlar erdemin öğretilebileceğini, b
kendilerinin de erdem öğretmenleri olduklarını kabul ederek, çocuklarına ders vermek işini yüklenmeye razı olurlar mı?

Menon — Hayır, Sokrates, emin ol ki bunlar erdemin bazan öğretilebileceğini, bazan öğretilemeyeceğini söylerler.

Sokrates — Bunun üzerinde bile birbirleriyle uyuşmayan bu adamlara erdem öğretmenleri gözüyle bakılabilir mi?

Menon — Sanmıyorum, Sokrates.

Sokrates — Ama yalnız kendilerini erdem öğretmeni diye gösteren şu bilgicilerin (sofistler) gerçekten öyle olduklarına inanıyor musun? c

Menon — Beni dinle, Sokrates. Gorgias'ta her şeyden çok sevdiğim taraf, bu çeşit vaatlerde bulunmak şöyle dursun, böyle yapanlarla alay etmesidir; ona göre yapılacak tek şey hatip yetiştirmektir.

Sokrates — Öyleyse bilgicileri de erdem öğretmenleri olarak almıyorsun?

Menon — Bunun için bir şey söyleyemeyeceğim, Sokrates; ben de başkaları gibiyim, bazan evet, bazan hayır diyorum.

Sokrates — Erdem bazan öğretilir, bazan öğretilmez di-

ye düşünen yalnız sen değilsin, yalnız devlet adamları değil-
d dir. Şair Theognis (1) de böyle söylüyor.

Menon — Hangi şiirinde?

Sokrates — Elegia'larında, bak şöyle diyor:

Devlette sözü geçenlerle yan yana otur
Onlarla ye iç; hoşlarına gitmeye çalış.
Çünkü iyilerden iyilik öğrenirsin,
Kötülerle düşüp kalkarsan,
Aklını bile kaybedersin.

e Görüyorsun ya, erdem bu parçada, öğretilebilen bir şey-
miş gibi geçiyor.

Menon — Gerçekten de böyle görünüyor.

Sokrates — Ama, bak biraz aşağıda ne diyor:

Akıl yapmak, aklı insanların kafasına yerleştirmek elde olsaydı, bu işi başarabilen çok para kazanırdı.

Daha aşağıda da şöyle diyor:

Erdemli bir babanın oğlu kendisine verilen doğru öğüt-
96 a *leri tutarsa, hiç kötü olmaz. Ama kötü bir kimseyi, ders vere-*
rek iyi bir adam yapamazsın.

Görüyorsun ya, aynı şeyde kendi kendisiyle nasıl çeliş-
meye düşüyor?

Menon — Evet, bu açıkça görülüyor.

Sokrates — Bana başka bir şey gösterebilir misin ki, öğ-
retmeni geçinenler onu yalnız başkalarına öğretmemekle kal-
mayıp, kendileri de onun ne olduğunu bilemesinler? Üstelik,
herkesçe erdemli, iyi diye tanınmış kimseler onun bazen öğ-
b retilebileceğini, bazen öğretilemeyeceğini söylesinler? Düşün-
celeri birbirine bu kadar aykırı olan insanlara, bu şeyin iyi
öğretmenleridir, diyebilir misin?

Menon — Hayır.

Sokrates — O halde, bilgicilerin, iyi kimselerin öğretemedikleri erdemi, başkaları da öğretemez, değil mi?

---

(1) Theognis, Milattan önce VI. yüzyılda yaşamış Yunan şairi. Ağıtlarıyle ün salmıştır. Elegeia denilen altılı ve beşli şiirleriyle tanınmıştır. Eski bir aristokrat ailedendi. Demokrasi devrinin açılması üzerine varını yoğunu kaybettiği için kötümser şiirler yazmıştır.

Menon — Evet, öyle görünüyor.

Sokrates — Öğretmen olmayınca, öğrenci de olmaz, değil mi?

Menon — Elbette olmaz.

Sokrates — Öğretmeni, öğrencisi olmayan bir şeyin de öğretilemeyeceğini söylememiş miydik? c

Menon — Öyle.

Sokrates — Öyleyse öğrencisi de yok.

Menon — Şüphesiz.

Sokrates — Öyleyse erdem öğretilemez.

Menon — İncelememiz doğruysa, bunun böyle olduğu d açık bir şey. Yalnız kendi kendime şunu soruyorum: İyi insanlar var mıdır, varsa nasıl iyi olmuşlardır?

Sokrates — Korkarım, Menon, biz ikimiz de iyi yetişmiş değiliz; sen Gorgias'tan, ben de Prodikos'tan aldığımız derslerden faydalanmamışız. Her şeyden önce kendimizi düşünmemiz, ne yoldan olursa olsun bizi daha iyi edecek birini bulmamız gerekir. Bunu söylerken aklıma deminki araştırmamız e geliyor. İnsanların işlerinde başarı elde etmeleri için bilgiden başka yollar da bulunduğunu unutmuş olmamız çok gülünç şey! İşte bunun için namuslu adamların nasıl yetiştiklerini bilemiyoruz.

Menon — Ne demek istiyorsun, Sokrates?

Sokrates — Anlatayım. İyi adamların faydalı olduklarını, 97 a bunun başka türlü olamayacağını haklı olarak kabul etmiştik. Yanılmıyorum, değil mi?

Menon — Evet.

Sokrates — Ancak işlerimizi iyi çevirdikleri zaman faydalıdırlar demiştik, değil mi?

Menon — Bununla ne demek istiyorsun?

Sokrates — Mesela Larissa'nın veya herhangi bir yerin yolunu iyi bilen bir adam, yanında başka yolcuları da oraya götürürse, biz bu adam onları iyi ve doğru yöneltti demez miyiz?

Menon — Elbette.

Sokrates — Peki, bir başka yolu bilmeden, gidilecek yolu doğru sanıyla bulabilseydi, onun için de doğru yönelti demez b miydik?

Menon — Böyle derdik tabii.

Sokrates — Ötekinin bildiği bir şey üzerinde bunun sanısı

doğru olursa bu, bilgisiz sanısı ile, bilgili olan öteki adam kadar iyi bir kılavuz mudur?

Menon — Elbette.

c *Sokrates* — Demek ki doğru sam, eylemlerin doğruluğu bakımından bilgi kadar iyi bir kılavuzdur. İşte biz erdemin özellikleri üzerinde araştırırken bunu gözden kaçırdık. Biz eylemleri doğru olarak yönelten yalnız akıldır demiştik; oysaki doğru sanı da bu işi görüyor.

Menon — Öyle görünüyor.

Sokrates — O halde doğru sanı bilgiden daha az faydalı değildir.

Menon — Şu farkla ki Sokrates, bilgili kimse hep amacına varır, doğru samlı kimse ise bazen varır, bazen varmaz.

Sokrates — Ne diyorsun? Doğru samlı bir kimse, sanısı doğru oldukça amacına varmaz mı?

d *Menon* — Elbette varır; ama böyle olunca niçin bilgiye değer veriyoruz; bunları niçin birbirinden ayırıyoruz, anlamıyorum.

Sokrates — Neden şaştığını biliyor musun, yoksa ben mi sana söyleyeyim?

Menon — Sen söyle.

Sokrates — Çünkü sen Daidalos'un heykellerine dikkat etmemişsin. Belki sizin taraflarda yok da ondan.

Menon — Neden bu heykellerin sözünü ediyorsun?

Sokrates — Çünkü onlar bir yere bağlanmazlarsa, kurtulup kaçarlar. Onun için onları bağlamak gerekir (1).

e *Menon* — Peki bundan ne çıkar?

Sokrates — Şu çıkar ki, bu heykellerden biri bağlanmadığı zaman kaçak bir köleden daha değerli değildir. Bu da onun gibi yerinde durmaz, kaçar. Ama bağlı olduğu zaman,

---

(1) Eflatun, bu buluşu, Euyryphron'un dindarlık üzerindeki değişik fikirlerine de uygulamıştır. Bir rivayete göre, eski sanatçılar, canlı varlıkları, gözleri kapalı ve ayakları ayrık değil, ama bitişik olarak gösterirlerdi. Çok iyi bir heykelci olan Daidalos, daha berrak görsünler diye göz kapaklarını açan, yürüdüklerine inandırmak için de ayaklarını ayıran ilk sanatçı oldu. İşte bunun içindir ki Eflatun, sanki canlı varlıklarmış gibi, kaçmamaları için bunların zincirle bağlandıklarını söylüyor. Bununla, doğru sanıların zincirle bağlı heykellere, yanlışlarının da böyle olmayanlara benzediğini söylemek istemiştir.

değeri büyüktür; bunlar gerçekten güzel eserlerdir. Bununla sana neyi anlatmak istiyorum? Doğru sanıların nasıl olduklarını. Doğru sanılar da yaşadıkları kadar fayda veren güzel şeylerdir. Ama uzun zaman kalmazlar; insanın ruhundan kaçıp giderler; demek ki değerleri yüksek değildir; meğer ki sebeplerin düşünceli bilgisiyle bağlanmış olsunlar. İşte, dostum Menon, demin üzerinde anlaştığımız belirsiz hatırlayış budur. 98 a
Böylece bağlanmış olan doğru sanılar önce bilgi olurlar, arkasından da sağlamlaşırlar. Bunun içindir ki bilgi, doğru sanıdan daha değerlidir. Bilgiyi doğru sanıdan ayıran da bu bağdır.

Menon — Zeus hakkı için, Sokrates, bence doğruya yaklaştın.

Sokrates — Ben bunları bilgi olarak değil, bir sanı olarak ileri sürüyorum! Bence bilgi ile doğru sanının birbirinden b
ayrı oldukları, sanıdan fazla bir şeydir. Pek az şey bilirim, ama şimdi söylediğim, bilirim sandığım şeyler arasındadır.

Menon — Hakkın var, Sokrates.

Sokrates — Doğru sanı, yönetildiği işte, bilgiden aşağı kalmaz demekte de haklı değil miyim?

Menon — Bunda da haklısın, Sokrates.

Sokrates — Bu söze göre, doğru sanı, değerden yana bilgiden aşağı kalmayacak, eylem bakımından da daha az faydalı olmayacak. O halde, doğru sanısı olan kimse, bilgisi olanın de- c
ğerinde olacaktır.

Menon — Doğru.

Sokrates — İyi adamın faydalı olduğunu kabul etmiştik, değil mi?

Menon — Evet.

Sokrates — Demek ki, devlete faydalı adamları yalnız bilgi yetiştirmiyor. Bu işi doğru sanı da görüyor. Öte yandan, ne bilgi tabiat vergisidir, ne de doğru sanı. Ama belki sen bunlardan biri, yahut öteki tabiat vergisidir dersin. d

Menon — Hayır, öyle sanmıyorum.

Sokrates — Bunlar tabiat vergisi olmadıklarına göre, iyi adamları yetiştiren de tabiat değildir.

Menon — Değildir.

Sokrates — Erdemin tabiat vergisi olmadığını anlayınca, öğretilip öğretilemeyeceğini araştırmak zorunda kaldık, değil mi?

Menon — Evet.

e *Sokrates* — Erdem bilgi ise, öğretilebilir demiştik.

Menon — Evet.

Sokrates — Öğretilebildiğine göre de bilgidir demiştik.

Menon — Çok doğru.

Sokrates — Öğretmenleri varsa öğretilebileceği söylenebilir, yoksa öğretilemez demiştik.

Menon — Evet.

Sokrates — Oysaki erdemin öğretmenleri olmadığını gördük.

Menon — Doğru.

Sokrates — Erdemin bir bilgi olmadığı, bunun için de öğretilemeyeceği sonucuna vardık.

Menon — Öyle.

Sokrates — Ama onun iyi olduğunu kabul etmedik mi?

Menon — Evet.

Sokrates — İyi, faydalı olan şeyin bizi doğru yola götüren şey olduğunu da kabul ediyorsun, değil mi?

Menon — Evet.

Sokrates — İki şeyin bizi doğru yola götürdüğünü gör-

99 a dük: Doğru sanıyla bilgi. İnsan bunlarla kendini iyi yöneltir; tesadüf insan için iyi bir yol gösterici değildir. İnsanı doğruya götüren iki kılavuz vardır: Doğru sanıyla bilgi.

Menon — Ben de senin gibi düşünüyorum.

Sokrates — Ama erdem, öğretilemeyeceğine göre, bilgi olmaktan çıkıyor.

Menon — Evet.

Sokrates — İyi ve faydalı olan iki şeyden biri, bilgi, kay-

b boluyor, devlet işleri için bir kılavuz olmaktan çıkıyor.

Menon — Ben de öyle sanıyorum.

Sokrates — Demek Themistokles de, Anytos'un söylediği öteki büyük adamlar, şehirleri, bilge oldukları için bilgelikle idare etmiş değillerdir. Bundan ötürü de başkalarını kendilerine eş bir hale getirememişlerdir; çünkü onlar neyseler, onu bilgiye borçlu değildirler.

Menon — Söylediklerin bence doğru, Sokrates.

Sokrates — Bilgi bir yana bırakıldığına göre, şimdi elimizde doğru sanı kalıyor. Bunun sayesindedir ki devlet adam-

ları şehirleri başarı ile idare ederler. Bunların bilim karşısın- c
daki durumları gaipten haber verenlerden, kâhinlerden farklı değildir, çünkü bunlar da çoğu zaman söyledikleri şeyi bilmeden doğruyu söylerler.

Menon — Haklı olabilirsin.

Sokrates — Akıl işe karışmadığı halde işlerinde, eylemlerinde birçok büyük başarılar elde eden bu adamlara tanrısal demek doğru olmaz mı?

Menon — Doğru olur.

Sokrates — O halde biraz evvel bahsettiğimiz gaipten haber verenlere ve bütün şiir dehası olanlara, kâhinlere olduğu d
kadar, hatta herkesten çok, şu ilhamlı devlet adamlarına tanrısal dememiz gerekir. Çünkü onlar, tanrının etkisi ve ilhamıyle söyledikleri şeyin ne olduğunu bilmeden büyük şeyler söylerler, büyük işler görürler.

Menon — Bundan şüphem yok.

Sokrates — Kadınlar iyi olan kimselere tanrısal derler, Menon; Ispartalılar da iyiliğinden ötürü birini övmek istediler mi? «Bu tanrısal bir adamdır» derler.

Menon — Hakları da vardır, Sokrates, ama şimdi burada bizi dinleyen Anytos belki bu söylediklerinden hoşlanma- e
yacak.

Sokrates — Umurumda değil, Onunla başka bir sefer konuşuruz. Bugün söylediklerimizi gerektiği gibi sonuna kadar yürütebildikse ,şu sonuca varmış sayılabiliriz: Erdem ne tabiat vergisidir, ne de öğretilebilir. Erdem, ona sahip olanlara bir tanrı vergisidir, akılla ilgisi yoktur. Meğer ki bir devlet adamı kendindeki erdemi başkalarına verebilsin. Böyle birine rastlanırsa onun için belki şöyle denebilir: Ölüler arasın- 100 a
da, Homeros'un sözlerine göre, Tiresias ne idiyse, yaşayanlar arasında da o adam odur. Homeros, Tiresias için, *«Hades'te hâkim olan tek odur. Ötekiler gölgeler, oradan oraya dolaşan gölgelerdir»* der. İşte bu dünyada böyle bir adam erdem bakımından, gölgeler arasında yaşayan gerçek bir varlık gibi olacaktır.

Menon — Çok güzel söyledin, Sokrates.

Sokrates — Bütün söylediklerimizle şuna varıyoruz: Er- b
dem, ona sahip olanlara bir tanrı vergisidir. Fakat bu konuda

kesin bir yargıya varabilmek için, erdemin insana nasıl geldiğini araştırmadan önce, onun ne olduğunu incelemekle işe başlamalıyız. Şimdi artık benim için başka yere gitmek zamanı geldi. Sana gelince, sen de, inandığın şeyleri misafirin Anytos'a da kabul ettir de yatışsın. Bunu yapabilirsen Atinalılara hizmet etmiş olursun.